

Vliv nízkoprahových zařízení ve Zlíně na mládež vyrůstající v neúplné rodině

Radka Výsmeková

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka VÝSMEKOVÁ**
Osobní číslo: **H09231**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv nízkoprahových zařízení ve Zlíně na mládež
vyrůstající v neúplné rodině**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti rodiny, neúplné rodiny a fungování nízkoprahových zařízení.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního a kvantitativního výzkumu v nízkoprahových zařízeních ve Zlíně.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, E. Bez otce se nedá (dobře) žít. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

HAYESOVÁ, N. Základy sociální psychologie. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-198-3.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MACEK, P. LACINOVÁ, L. Vztahy v dospívání. Brno: Barrister&Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.

ŘÍČAN, P. Cesta životem, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martina Růžičková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 27. 4. 2012

.....
Výsmek

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ve Zlíně ovlivňují děti vyrůstající v neúplných rodinách, a to zejména bez otce.

Celá práce obsahuje dvě části. Teoretická se věnuje definování základních pojmů, zabývá se dospíváním jedinců v jednotlivých vývojových etapách, popisuje charakter vztahů a potřeb dospívajících. Dále definuje rodinu, její funkce, rodinu úplnou a neúplnou, zaměřuje se na podstatu role otce v rodině. Praktická část nastiňuje principy fungování dvou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež ve Zlíně, popisuje výsledky kvantitativního výzkumu, jehož respondenti jsou uživatelé zlínských NZDM, a ty následně porovnává s rozhovory s několika pracovníky těchto nízkoprahových klubů.

Klíčová slova:

Dospívající mládež, neúplná rodina, role otce, NZDM ve Zlíně

ABSTRACT

The aim of my bachelor work is to determine whether low-threshold centers for children and youth in Zlín affect children living in incomplete families, especially without a father.

The whole work contains two parts. Is devoted to theoretical definition of basic terms, it deals with individuals growing up in different developmental stages, describes the nature of relationships and the needs of adolescents. It also defines a family, its functions, complete and incomplete families, focusing on the substance of the father in the family. Practical outlines the principles of the two low-threshold centers for children and youth in Zlín, describes the results of quantitative research which respondents are users of low-threshold centers for children and youth in Zlín, and then compares these with interviews with several staff of these low-threshold centers.

Keywords:

Teenagers, single parent family, the father's role, low-threshold centers for children and youth in Zlín

Zde chci poděkovat všem, kteří mě byli jakýmkoliv způsobem nápomocni při tvorbě mé bakalářské práce.

Zvláštní poděkování patří vedení nízkoprahových zařízení, za Salesiánský klub mládeže Zlín Mgr. Petru Kopřivovi a jeho kolegovi, za Unii Kompas Mgr. Michaele Matochové a její kolegyni, a také všem ostatním respondentům.

V neposlední řadě patří velké poděkování vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Martině Růžičkové. Velmi si vážím jejich odborných připomínek a času, který mi věnovala.

Velký dík náleží také mé rodině, která mě při studiu podporovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ	12
1.1 OBDOBÍ PUBESCENCE	13
1.2 OBDOBÍ ADOLESCENCE	16
1.3 DOSPÍVAJÍCÍ A JEHO POTŘEBY	18
1.4 DOSPÍVAJÍCÍ A JEHO VZTAHY.....	21
1.4.1 Vztahy s rodiči	21
1.4.2 Vztahy s vrstevníky	23
2 RODINA	25
2.1 FUNKCE RODINY.....	26
2.2 ÚPLNÁ A NEÚPLNÁ RODINA	27
2.2.1 Důležitost role otce	30
3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	33
3.1 VZNIK NZDM V ČESKÉ REPUBLICE	33
3.2 LEGISLATIVA.....	33
3.3 PRINCIP A CÍLE NZDM.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ VE ZLÍNĚ	37
4.1 SALESIÁNSKÝ KLUB MLÁDEŽE ZLÍN	37
4.2 UNIE KOMPAS	39
5 VÝZKUMNÁ ČÁST	42
5.1 CÍLE VÝZKUMU	42
5.1.1 Výzkumné otázky.....	42
5.2 KVALITATIVNÍ A KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	42
5.3 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM.....	44
5.3.1 Způsob provedení a zpracování kvantitativního výzkumu	44
5.4 DOTAZNÍKOVÁ ŠETŘENÍ	44
5.4.1 Zpracování výsledků z dotazníků.....	44
5.5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	52
5.5.1 Způsob provedení a zpracování kvalitativního výzkumu	52
5.6 ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI NZDM	52
5.6.1 Respondenti.....	52
5.6.2 Kategorie a subkategorie kódování	53
5.6.3 Shrnutí výsledků rozhovorů	56
5.7 SHRUTÍ POZNATKŮ Z VÝZKUMU	57
5.8 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	64

SEZNAM OBRÁZKŮ	65
SEZNAM TABULEK.....	66
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Úvodem bych chtěla objasnit, jakou oblastí se bude má bakalářská práce zabývat, co mě k tématu vedlo a k jakému účelu by měla práce sloužit. Hlavním cílem práce je zjistit, jestli nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ve Zlíně mají vliv na děti z neúplných rodin. Dílčím cílem, je prozkoumat zdali opravdu a jakým způsobem pomáhají NZDM ve Zlíně nahradit roli chybějícího rodiče, jestli NZDM ve Zlíně navštěvuje vyšší počet dětí z neúplných rodin než z úplných, a také zda převažuje počet klientů žijících bez otce než bez matky. Chci nastínit fungování již zmíněných nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, jejich význam a možnosti pomoci dětem a dospívající mládeži. Také bych ráda věnovala velkou část mladým dospívajícím lidem, jejich potřebám a vztahům, rodině, funkcím rodiny, rodině úplné a neúplné, vlivu výchovy rodičů na jejich děti a podrobněji absenci ve výchově některého z rodičů, zejména otce. Neúplná rodina, které chybí přítomnost otce, bývá v dnešní době poměrně častým jevem. Domnívám se, že právě nízkoprahové kluby mohou pomoci dětem z takových neúplných rodin, že jim mohou alespoň částečně suplovat chybějícího rodiče. Ve Zlíně existují dvě organizace, provozující nízkoprahové kluby, Unie Kompas a Salesiánský klub mládeže Zlín (SKM). Už několik let pracuji jako dobrovolný pracovník v jednom z nich, a to v Salesiánském klubu mládeže Zlín na velkém sídlišti na Jižních Svazích. Dobrovolnická činnost v salesiánském středisku je mým dlouholetým koníčkem, práce s dětmi a mládeží mě velmi naplňuje, nacházím v ní obrovský smysl a potřebnost, možnost pomoci důležitým. Jsem přesvědčena, že výchova dětí a mládeže je klíčovým aspektem pro vývoj budoucí společnosti. Z dětí vyrostou dospělí, kteří ji budou dále rozvíjet, a to prostředky získanými během výchovy. Ve středisku jsem prošla několika pozicemi, od obsluhy baru, přes recepční, animátora v nízkoprahovém zařízení až po vedení zájmového kroužku. Dobrovolnická práce v jednotlivých úsecích mně mnohému naučila, díky ní jsem získala velké množství zkušeností a také mě přiměla ke studiu na vysoké škole, obor sociální pedagogika. Zároveň mě také navedla k tomu, abych se více zajímala o osudy dospívajících dětí, zejména z těch méně fungujících rodin. Chtěla bych zjistit od klientů obou organizací a také od jejich zaměstnanců, jestli má domněnka je oprávněná. Budu tedy kombinovat kvantitativní výzkum s kvalitativním a jednotlivá zjištění pak mezi sebou porovnávat. Výsledek mé bakalářské práce poskytnu oběma organizacím pro jejich další rozvoj.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ

Mladý dospívající člověk, nebo jen mladý, mládežník, jinými slovy také „puberták“, „adolescent“, „náček“, „výrostek“, „žába“, „teenager“ a mohli bychom najít spoustu dalších výrazů pro jejich pojmenování. Takto mohou být mladí lidé označováni svým okolím. Při vzpomínce na své období dospívání, si vybavuji, že se mi všechny alternativy oslovení protivily.

„Práce dospívajících je obrovská. Když hledají cestu v novém světě, jsou pod strašným tlakem, protože jsou hnáni energií, kterou uvolňuje puberta, psychologickou potřebou nezávislosti a nadějí na společenský úspěch.“¹

Mladí dospívající si připadají nepochopeni, často nepřijati a toto období bývá pro každého jedince velmi náročnou etapou života. V této fázi života, člověk není ještě úplně dospělý, ale dítě už také ne. Dějí se u něj převratné změny tělesné i psychické. Dochází k biologickému zrání, psychickému, ale také sociálnímu. Samotná fyzická přeměna stačí k psychické labilitě. Díky těm všem převratům, které se dospívajícímu dějí, může být více emočně labilní. Začíná myslet abstraktně, jako dospělý, zjišťuje, že nesouhlasí s dospělým, jeho názory mu připadají zcestné, nesmyslné. Má potíže porozumět druhým, ale také sám sobě.²

Jak uvádí Matějček, mladí bývají často nedůtkliví, přecitlivělí, nejvíce jim vadí jakékoliv připomínky na jejich osobu. Často slyší napomínání a kritiku tam, kde vůbec není. Jejich sebevědomí má velmi kolísavé tendence, jednou jsou přesvědčení o své neporazitelnosti, podruhé zase v krizi, že se jim něco hned na poprvé nepovedlo. „Nedůtklivost, podrážděnost, přecitlivělost mladých lidí znamená, že je v jejich životě více napětí a více úzkosti než dříve a že zatím nebyly vybudovány účelné a vyspělé obranné způsoby. Naučit se dívat se na sebe s lehkým ironickým odstupem, snášet klidně vtipy na svůj účet a takové vtipy sám dělat, sám se zasmát nad vlastní nehodou nebo nad komickou situací, do níž jsme se

¹ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994, 280s. ISBN 80-901-3250-2.

² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

dostali, to předpokládá už určitou životní jistotu, vyrovnanost a úspěšné ovládnutí vlastních úzkostí.“³

Podle Langmeiera a Krejčířové se období dospívání dělí na období pubescence, zhruba od věku 11 do 15 let, a období adolescence od věku 15 do 22 let.⁴ Říčan dává období pubescence v knize *Cesta životem krásný nadpis Čas první lásky*, období adolescence nazval *Na vrcholu mládí*.⁵ Všichni autoři pak období pubescence ještě podrobněji rozdělují na fázi prepuberty, první pubertální fázi a fázi vlastní puberty, druhou pubertální fázi. V první pubertální fázi se již objevují první sekundární pohlavní znaky, u dívek končí toto období nástupem menstruace a u chlapců první emisí semene. U dívek bývá tato etapa většinou mezi 11 až 13 věkem u chlapců o 1-2 roky později. Ve druhé pubertální fázi dochází k dokončení vývoje reprodukční schopnosti. Až v období adolescence můžeme hovořit o plné reprodukční zralosti a také dokončování tělesného růstu. Tělesný růst bývá často nerovnoměrný, neřídka kdy rostou dříve horní a dolní končetiny. Postava pak působí poněkud disharmonicky a neohrabaně. V této fázi bývá značná odlišnost stavby těla u dívek a u hochů. Dívkám se postava zaobluje, chlapcům narůstá svalovina.

1.1 Období pubescence

Vývojová etapa přibližně 11-15 let se nazývá podle Langmeiera a Krejčířové obdobím pubescence. Podle Piagetovy kognitivní periodizace je tato fáze zařazena do etapy formálních operací, kdy dochází k většímu počtu myšlenkových operací, jako jsou analýza, dedukce a indukce. Sigmund Freud období pubescence zařazuje do genitálního stádia, považuje tuto etapu za období, kdy začíná pravá sexualita. Erik H. Erikson řadí stádium dospívání do doby, kdy se jedinec vyrovnává s pocitem méněcennosti a hledáním své vlastní identity.⁶

³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 335 s.

⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. *Psyché* (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 315-316 s. ISBN 80-736-7124-7.

⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. *Psyché* (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

Z několika zdrojů i z praktického života víme, že období dospívání je charakterizováno emoční labilitou, prudkými změnami nálad a impulsivním jednáním. Pavel Říčan velmi výstižně označuje etapu pubescence za období „vulkanismu“. Spolu s emoční nestabilitou se může vyskytovat zvýšená a častější únava, případně potíže se spánkem, chutí k jídlu. Pro samotné dospívající je to složitá fáze, mají potřebu se vyrovnávat se změnami prostřednictvím denního snění.⁷

Významnou roli hraje výrazný tělesný růst, zejména výšky. Rychlý růst má za následek neformnost celého těla, končetiny bývají příliš dlouhé, celkově působí jedinec neohrabaně a neobratně. Celkově se začíná měnit postava z dětské na dospělejší. Objevují se a vyvíjí u chlapců mužské, a u dívek ženské rysy. Je to ale individuální u každého jedince, někteří v období puberty jsou již tělesně vyzrálí, u jiných se projeví vyzrállost až v období adolescence.

V tomto stádiu dochází k výraznějšímu vývoji motoriky, hbitosti, obratnosti, mrštnosti a síly. Vnímání má také svůj pokrok, dokáží abstraktně myslet, nepotřebují již tolik názorných příkladů jako dříve. Potřebují ale změnu, žádnou fádnost. Slovní zásoba také přibývá, vyjadřovací schopnosti se zlepšují. Díky abstraktnímu a logickému myšlení se lépe a snadněji učí novým tématům. Získání nových vědomostí a dovedností způsobuje také nové zájmy odlišné od předchozích. Svět dobrodružství již není tak aktuální, zájem panuje raději o historii, společenská a válečná témata, milostné romány nebo science-fiction.

V pubescenci má velký rozmach kognitivní vývoj. Zcela se mění způsob myšlení, hodnota a kvalita myšlenkových operací. Jak jsem se již výše zmínila o Piagetově teorii, jedná se o etapu formálních operací. Dospívající dokáže logicky uvažovat, z určitých situací vyvozovat následky, které mohou nastat, a také kombinovat mnoho myšlenkových pochodů. Pubescent dosahuje určitých pokroků, mezi které patří práce s pojmy, vyhledávání většího množství řešení určitých situací, vytváření domněnek, jež se neopírají o realitu, také dovede praktikovat logické myšlenkové operace bez ohledu na obsahu soudů, umí myslet o myšlení a utvářet soudy o soudech. Díky celkové změně ve způsobu myšlení je možné čerpat obrovské množství nauky a vědomostí. Jiné uvažování také umožňuje kritický po-

⁷ ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: Vývojová psychologie. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

hled k sobě samému i k okolí. Tato etapa formálních operací vrcholí podle Piageta přibližně ve věku 15 let, u jednotlivců v různém rozsahu závislém na vrozených dispozicích a předchozích i současných prožitcích. Kritičnost u mladých může způsobovat nejruznější zklamání, častou špatnou náladu až přehnaný pesimismus. „Nové zaměření pozornosti na své citění, myšlení a jednání je důležitým znakem dospívání vůbec.“⁸

Emoční vývoj a socializace hrají pro dospívajícího významnou roli. Dochází k osamostatňování od rodiny a navazování nových vrstevnických vztahů stejného i opačného pohlaví. Každý jedinec má potřebu samostatnosti a u každého tento proces probíhá individuálně. Pro mnoho rodičů je tato fáze složitou, stejně jako pro dítě. Proces emancipace od rodiny může být klidný a pozvolný, v jiných případech s náhlými výbuchy emocí, evidentním prosazováním určitých názorů a postojů, touhou odlišovat se. Většinou dospívající chovají kladný vztah ke svým rodičům i přes svou potřebu nezávislosti. V kritických situacích pro ně bývají rodiče často důležitou emoční oporou. Emancipací od rodiny ztrácí jedinec předchozí jistotu a novou získává vytvářením nových vztahů s vrstevníky. Vztah k opačnému pohlaví bývá v období puberty označován jako přechodná etapa. Dívky i chlapci setrvávají stále ještě ve skupině stejného pohlaví, zájem o opačné pohlaví se objevuje spíše nenápadně. Někdy dříve, jindy později, většinou na přelomu pubescence a adolescence vytvářejí dospívající skutečné vztahy s opačným pohlavím, tzv. „první lásky“, které nejsou stálé.

V době puberty se mladí lidé začínají potýkat ještě s dalším důležitým úkolem, kterým je volba povolání. V mladším školním věku jen o svém povolání pouze fantazírovali a plánovali svá přání. Nástupem puberty se stává tento úkol reálným a nutným. Díky změně myšlení dokáže dospívající jedinec už nad sebou přemýšlet, dokáže srovnávat své schopnosti a zájmy, a tedy i postupně uvažovat, čím by ve skutečnosti mohl v dospělosti být. Zajisté ale ne každý dospívající dokáže přesně specifikovat jakým směrem se ubírat. Proto mnoho z nich volí všeobecnější formu vzdělání, a tím odkládají svoji specifikaci na později. Langmeier a Krejčířová klasifikují tři typy přístupů k volbě povolání. Jedna část dospívajících zcela podřizuje svou volbu povolání rodičům, druhá část není zcela vyhraněná, má

⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

pouze rámcovou představu, své okolí na sebe nechávají více či méně působit. Třetí skupina má jasnou představu a promyšlený plán svého zaměření.

Dalším aspektem etapy pubescence je také vývoj sebepojetí, hledání a nacházení své vlastní identity, kdy přicházejí otázky o své totožnosti. Vývoj sebepojetí ještě přechází do druhé etapy dospívání, do adolescence. Dospívajícího zajímá, odkud pochází, kdo je, jaký je, kam patří, kam směřuje, ptá se na hodnoty života a podobně. S nástupem změny myšlení a schopnosti vnímat svou vlastní osobu dochází ke snížení sebevědomí. Mladý člověk pohlíží na sebe velmi kriticky, často bývá se sebou nespokojen, zejména se svým vzhledem. Každá sebemenší odchylka může způsobovat dospívajícímu nespokojenost, přehnanou kritiku k sobě samému. Více se tento jev projevuje u dívek, na které je vyvíjen nátlak trendů a hodnot dnešní společnosti. Součástí vývoje sebepojetí a hledání své identity je také oblast sexuální.

1.2 Období adolescence

Druhá část dospívání, která navazuje na pubertu, je období adolescence. Jak bylo již zmíněno, jedná se o období od 15 přibližně do 22 let. Mnoho charakteristik a specifikací se kryje s předchozí etapou. Možná i proto dříve označení adolescence vůbec neexistovalo a i dnes se nevyskytuje ve všech kulturách. „V této době je člověk nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší. Bere svůj život zodpovědně a svobodně do svých rukou.“⁹ To je samozřejmě zidealizováno. Pro dospívajícího je tato etapa nesmírně těžká. Směrování jeho životní cesty a nacházení svého poslání se stává nevyhnutelnou realitou. Samotný přechod ze základní školy na střední není jednoduchý, po krátké době navazuje případné pokračování studia na vysoké škole, nebo hledání pracovního místa. Člověk se snaží ukotvit své postavení ve společnosti, s nižším vzděláním se dostává do pracovního koloběhu a zároveň ekonomické nezávislosti dříve, než vysokoškolský student. Vzdělanější, tedy bývají delší dobu závislí finančně na podpoře svých rodičů. Naopak sexuální zralost začíná dříve, to už se ale nedá říct o citové a emoční vyzrálosti.¹⁰

⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 191 s. ISBN 80-736-7124-7.

¹⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

U jedince dochází k dokončení tělesného růstu, u chlapců je ještě výrazný, u děvčat už ne tolik. Postava obou pohlaví se mění na podobu dospělého, nejvíce se vyvíjí trup těla. U chlapců postava mužní, narůstá svalová hmota, dívky získávají ženskou postavu díky růstu ňader a boků. V tomto období se celkový tělesný vývoj zastavuje. Mladí bývají často zklamaní svým vzhledem, chlapci bývají frustrováni malou výškou, dívkám záleží na štíhlé postavě.

Myšlení je u adolescentů na vysoké úrovni. Dokáží myslet rychle, s větší spolehlivostí a s více zkušenostmi než pubescent. Velmi dobře je vyvinuto abstraktní myšlení, ještě lépe než v pubescenci. Pavel Říčan uvádí, že některé výzkumy řadí vrchol inteligence okolo patnáctého a šestnáctého roku. V podstatě tomu tak ale není. „Adolescentovy úsudky budou bystřejší, rychlejší, originálnější a přímočařejší, samozřejmě také ukvapenější.“¹¹ Kdežto zralý člověk ve středním věku, například rodič dospívajícího bude přemýšlet sice pomaleji, ale opatrněji, díky zkušenostem bude stavět na osvědčených způsobech, bude tak více trpělivý a moudrý.

V této etapě života má člověk také málo času, má potřebu povídat si s vrstevníky a tím si řešit otázky smyslu života. Trénuje si tak vnímání druhých, umění jim naslouchat, cvičí se v komunikaci. Velkým zájmem bývá také četba knih. Tanec a hudba jsou pro adolescenty prostorem pro vyjádření svým bezprostředních emocí. Často se prohlubuje aktivní vztah ke sportu. V neposlední řadě se nachází sebevzdělávání, ke kterému mladý člověk tíhne díky své zodpovědnosti za kvalitu výkonu.

Poměrně hodně rozsáhlá je otázka sexuality, která hraje v době adolescence jednu z největších rolí. V předchozí fázi byly vztahy opačného pohlaví spíše jen kamarádké, kdežto nyní se stávají kvalitnějšími, skutečnými a realizovanými. Dá se hovořit již o skutečné lásce. Adolescent má potřebu poznávat milostný život, hovořit o něm, získávat co nejvíc informací o této oblasti. Touží po sexuálních prožitcích a citovém vztahu.

O hledání své vlastní identity byla již zmínka v předchozí kapitole. V období adolescence dochází k intenzivnímu budování, které samozřejmě nekončí, ale pokračuje v menší intenzitě do dospělosti, kdy se jedná více o upevňování identity. „Mít identitu znamená znát

¹¹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 200 s. ISBN 80-736-7124-7.

odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. Znamená to být pevně zakotven v tradici a podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské.“¹²

Domnívám se, že mnoho dospělých nemá dobře vybudovanou svou vlastní identitu, to jim pak činí potíže ve více oblastech života. Páchají tak četné množství chyb, tím že experimentují. Přičemž právě období adolescence je k takovým experimentům nejideálnější. Je to etapa hledání, zkoušení, nacházení, a pokud je promarněna, nese s sebou následky.

1.3 Dospívající a jeho potřeby

Bakalář v návaznosti na Matějčka seřadil dvanáct nejzásadnějších psychických potřeb dětí:

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti podnětů, ty jsou potřebné pro stimulaci
2. Potřeba poznávání, objevování okolního světa prostřednictvím hraček, her nejrůznějšího typu, které podporují rozvoj, umožňují projev, seberealizaci, zjišťování svých dovedností
3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, znamená vazbu k rodičům, vychovatelům, důležitost bezpodmínečné lásky
4. Potřeba jistoty ve vztazích, ze které vychází základní pocit bezpečí, takový stav lze zažít ve zdravě fungující rodině, kde se vyskytují oba rodiče
5. Potřeba stálosti, pravidel, režimu, systému, určitého řádu
6. Potřeba kontaktu s vrstevníky, kamarády, potřeba soužití s malými dětmi, o něž je třeba se postarat, potřeba soužití s dalšími dospělými a starší generací, od které se lze mnohému naučit, mimo jiné také úctě k nim
7. Potřeba modelu taktního a slušného řešení konfliktů, nutnost vzoru mužské i ženské role

¹² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 217 s. ISBN 80-736-7124-7.

8. Potřeba identity, vědět kdo jsem a z jaké rodiny, potřeba někam patřit, důležitost mít domov, místo, své útočiště, sounáležitost
9. Potřeba samostatnosti, potřeba prosadit svůj názor, svůj pohled na situaci
10. Potřeba společenského zařazení, uspokojení svého sebevědomí dosáhnutím vytyčeného cíle
11. Potřeba otevřené budoucnosti, důležitost plánů a cílů do budoucna, mít vize
12. Potřeba spravedlnosti, například záležitost víry¹³

Domnívám se, že pro každého jedince je nejdůležitější rodinné zázemí, a je podstatné, aby dobře fungovalo. Takové prostředí pak pomáhá vyrovnávat se s těžkým obdobím změn. Základ domova dokáže ovlivnit mnohé. Myslím si, že každého ovlivňuje model svých rodičů, zejména to jak řeší oni své konflikty, jak se vyrovnávají s problémy, jaký život vlastně žijí. I když v období dospívání se názory liší, stále v podvědomí člověk vnímá postoje a způsoby chování svých rodičů. Z vlastní zkušenosti vím, že se po pár letech přistihuju, jak přejímám model chování svých vlastních rodičů, i když jsem s ním tehdy naprosto nesouhlasila. A proto jsem přesvědčena, že je důležité, aby rodiče byli pro svou dospívající ratolet „pevnou skálou“, o kterou se může při svém dospívání, ve kterém je tolik emočního kolísání díky nejrůznějším změnám opřít. „...na vztahy k rodičům v průběhu dospívání je třeba nahlížet spíše kontinuálně, v souvislosti s předchozím vývojem dětství, a ne jako na nějakou novou kvalitu, která se vynořila s nástupem puberty.“¹⁴ A to je právě ono, záleží na vztahu rodičů a dětí od nejútlejšího věku. Pokud se promeškaly předchozí roky, v pubertě se už tolik nezachrání. Největším základem je pro dítě období od narození do 3 let, kdy prakticky mají rodiče na dítě téměř většinový vliv. V tomto období se formuje citová vazba, dítě se identifikuje s matkou. Podle Macka, Lacinové se díky zkušenostem ze vztahů s primárními osobami v prvním období života vytvářejí tzv. vnitřní modely fungování. „Jsou to psychické struktury, které řídí zpracování informací, regulaci emocí a cho-

¹³ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.

¹⁴ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 26 s. ISBN 80-7364-034-1.

vání.¹⁵ Z toho plyne, jak velkou roli hraje primární období dítěte na zbytek jeho života. Pro dítě je důležitá nejen samotná matka, ale i její vztahy, zejména k otci. Pokud je manželský vztah harmonický a fungující, dává dítěti velkou inspiraci, vklad do budoucna. Samozřejmě všechna období jsou důležitá. V období dospívání je pro člověka podstatné, pokud rodič respektuje jeho názory. Není potřeba, aby s nimi vždy souhlasil, ale pomůže, když dítě vyslechne a dá mu najevo respekt. Jak uvádí Macek, Lacinová konflikty nebývají fatální, přispívají k sebeúctě a sebevědomí dítěte.¹⁶ I podle Matějčka je dobré dát dospívajícímu dítěti prostor vyzkoušet si, co ono chce, než mu hned zakazovat, že je něco naprosto nesmysl. Absolutní zákaz v něm vyvolá jen protest. Je lépe ho vyslechnout, zjistit jeho mínění a případně mu navrhnout alternativu řešení, tím se nabízí výborná možnost na vytvoření společné řešení, na němž budou mít podíl obě strany.¹⁷

Právě proto se domnívám, že dospívající jsou tak citliví, jsou citliví o to víc na to, co v jejich okolí nefunguje. Jsem přesvědčena, že smrt jednoho nebo obou rodičů, je pro ně stejně závažná situace jako jejich rozvod nebo rozchod. Komplikované změny se sebou samým a ještě rána způsobená ztrátou těch nejdůležitějších je dokonalou katastrofou pro mladé životy.

Dalším z aspektů potřeb dospívajícího jedince je jeho sebepojetí, pevný a jasný pocit své vlastní identity. „Mladý člověk v tomto období hledá odpověď na řadu základních otázek – kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější. Znamená to dobře poznat své možnosti i meze, přijmout svou jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky, ...“¹⁸ V první fázi je pro dospívajícího důležité, jak vypadá. Často se vyskytuje nespokojenost se svým vzhledem, a citlivost k jakýmkoliv sebemenším odchylkám. Zpočátku mají dospívající sebehodnocení velmi nízké a velmi se

¹⁵ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 29 s. ISBN 80-7364-034-1.

¹⁶ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.

¹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, c2000, 285 s. ISBN 80-859-1229-5.

¹⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 160 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

podceňují, později kolem 15-16 roku věku jejich sebevědomí pozvolna roste. „Kritický pohled na sebe sama je nezbytnou podmínkou ujasnění si vlastních osobnostních charakteristik i vlastní budoucí společenské role, ale je i příčinou řady osobních těžkostí a krizí dospívajících...“¹⁹ Úspěchem v této životní etapě je, dosažení dovednosti uvědomit si svou vlastní psychickou odlišnost od svých rodičů i vrstevníků, a také být schopen vnímat a jednat sám za sebe bez podpory druhých.²⁰

1.4 Dospívající a jeho vztahy

Myslím si, že díky těm všem obměnám, které u dospívajícího jedince probíhají, nastávají u něj také jiné způsoby v přístupu ve vztazích. A je také pro něj velmi složité vyrovnávat se s vlastním já, ve vztahu k sobě samému a stejně tak i ke svému okolí, což je způsobeno přechodem na jiné myšlení. Pro mladého člověka jsou moc důležité vztahy s nejbližším okolím. Právě proto, že se vyrovnává se svými velkými přeměnami, je velmi citlivý na jakoukoliv jinou změnu týkající se jeho života.

1.4.1 Vztahy s rodiči

Podle Říčana pro dospívajícího jedince klesá závislost na rodičích už od věku kojence, od období předškolního věku postupně přechází k vytváření vazeb s vrstevníky. Pomalu se tedy odpoutává od svých rodičů a osamostatňuje se tak. Stále ale rodiče do určité míry potřebuje, k zajištění své existence, potřebuje citovou vazbu a výchovu. „Osamostatňování v pubescenci bývá bolestné.“²¹ Autor dále uvádí, jak si je dítě vědomo toho, že se vytrácí jeho věrnost ke svým rodičům, jeho bezstarostnost a jeho dětství. Objevují se nové citové vazby, které mají také vliv na vztah k rodičům. Vedle sebe stojí dva protiklady, láska a vzpoura. V období puberty bývají jedinci často kritičtí ke všem dospělým v první řadě ke svým rodičům, ve škole pak ke svým učitelům. Velmi vnímají jakékoliv pochybení. Jde o

¹⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 161 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

²⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

²¹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 181 s. ISBN 80-736-7124-7.

vzpouru, která je zaměřena na autority. „Pubescentní vzpoura je normální stadium a má svůj vývojový smysl. Usnadňuje vymanění z dětské citové závislosti (a pozdější vytvoření nového, zralejšího citového vztahu), je zkouškou vlastních sil. Kde byly dosavadní vztahy mezi dítětem a rodiči silné, vřelé a bezpečné, málo konfliktní, má i bouřlivá puberta dobrou prognózu.“²²

Jak uvádí jiní autoři, na vztah k rodičům během období dospívání je třeba pohlížet v návaznosti na předešlý vývoj v průběhu dětství. Nejedná se o nový vztah, který přišel až s příchodem puberty. V první fázi dospívání se jedinci snaží o sebezprosení v rodině, zejména u rodičů, důležitá je pro ně jejich chápaní vstřícná komunikace, potřebují určité uznání a pochopení. „Nástup dospívání vede k nové kvalitě sebeuvědomění, ze které vyplývá potřeba potvrdit si svoji vlastní hodnotu. Jestliže ve vztahu k vrstevníkům a kamarádům jde především o potvrzení sociální prestiže, v rámci rodinných vztahů jde především o zrovnoprávnění vlastní pozice.“²³

Autoři dále uvádějí, že je pro dospívající důležité, jakým způsobem je vnímají a akceptují jejich rodiče, jak jsou k nim vnímaví, citliví a vstřícní. Vstřícný výchovný styl je pro dospívajícího velmi přínosný a pozitivní. V průběhu dospívání pak nastává uznávání sebe sama, kdy hrají velkou roli vrstevníci, zejména ti, ke kterým má dotyčný bližší vztah. Ale stále je pro jedince důležité, jaké zázemí má doma u rodičů. V této etapě si dospívající utvrzuje vlastní identitu, chce někam patřit, někde se zařadit. Od rodičů potřebuje důvěru a možnost svobody. Na konci tohoto období, nastává potřeba posílení osobní autonomie, vztahy s rodiči se stabilizují a také vymezují. „Jinak řečeno, rodiče jsou ve větší míře než doposud zakomponováni do vnitřních psychických struktur dospívajících, především do jejich sebepojetí a sebehodnocení. Nefungují zde již tolik v konkrétní personifikované podobě, ale spíše jako vnitřní etalony sebehodnocení.“²⁴

²² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 182 s. ISBN 80-736-7124-7.

²³ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 26 s. ISBN 80-7364-034-1.

²⁴ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 28 s. ISBN 80-7364-034-1.

A jak je to s citovou vazbou k rodičům? Podle autorů se citová vazba utváří zejména v první fázi života jedince. „Vnitřní modely fungování, které ve specifické podobě integrují jedinečnou emocionální, kognitivní i sociální zkušenost, se nepochybně vyvíjejí celý život.“²⁵ Dále uvádějí, že je velmi těžké zjistit, zda má citová vazba utvářená v dětství přímý vliv na vztah k rodičům v období dospívání. Je to také dané i tím, že zde hraje velkou roli řada různých faktorů. Citová vazba s rodiči má vliv na vztahy dospívajícího s jeho vrstevníky. Pokud má mladý jedinec špatný poměr s rodiči, vyhledává větší počet povrchních přátel, kvalitních vztahů tolik nemá. Také naopak, přístup rodičů ke svému dítěti má vliv na to, jaký postoj má dítě k sobě samotnému. Úkolem poslední fáze dospívání je pro jedince objasnění si své vlastní identity, osamostatnit se a fungovat nezávisle na rodičích. Hlavním cílem je vytvořit si stabilní romantický vztah, který je v sociálním vývoji důležitý. „Pro adolescenta je zásadní vybudovat si „kritickou vzdálenost“ od rodičů, což mu usnadní přehodnotit charakter dosavadních vztahů. Toto se jeví jako základ pro úspěšné vyřešení těžkostí ve vztazích s rodiči a dále pro utváření uspokojivých jistých vztahů s druhými.“²⁶

1.4.2 Vztahy s vrstevníky

Zmínila jsem se o vztazích mezi dospívajícími dětmi a jejich rodiči. Ráda bych trochu nastínila i vztahy s vrstevníky. Podle Langmeiera a Krejčířové má navazování vztahů s vrstevníky několik fází. Nejprve utváří skupiny stejného pohlaví, které již vznikaly dříve v dětství a nyní se stabilizují, jedná se o skupinovou izosexuální fázi. Na ni navazuje individuální izosexuální fáze, kdy má dospívající potřebu bližšího přátelství a možnosti sdílení svých prožitků a pocitů. Dívky bývají více emoční, chlapci svá přátelství zakládají spíše na společných zálibách. Další období nazývají autoři přechodná etapa. Je to fáze, kdy již chlapci i děvčata začínají mít zájem o druhé pohlaví, ale ještě se bojí svou náklonnost projevit otevřeně. Na přechodu pubescence a adolescence se začínají objevovat opravdové vztahy, mladí lidé prožívají své „první lásky“, je to heterosexuální fáze polygamní. V prvních vztazích si jedinci spíše ověřují svoji hodnotu, chlapci svou sílu a odvahu, děvčata se

²⁵ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 29 s. ISBN 80-7364-034-1.

²⁶ MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006, 34 s. ISBN 80-7364-034-1.

ujišťují o své přitažlivosti. Posledním stádiem je etapa zamilovanosti, která často nastává ke konci období dospívání nebo až na začátku dospělosti. V této etapě se utváří hlubší vztah ke druhému pohlaví založený na vzájemném porozumění, oddanosti, podobnosti povahových rysů, nebo naopak rozdílností, které se vzájemně doplňují.²⁷

Myslím si, stejně jako autoři, že uvedené fáze nejsou pravidlem, pro všechny dospívají. Vše záleží na okolnostech a podmínkách, v jakých jedinec vyrůstá.

²⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

2 RODINA

Co je vlastně rodina? Existuje mnoho definicí. Sociolog, Milan Nakonečný některé z nich uvedl ve své publikaci *Sociální psychologie*. „Rodina: Je to charakteristická primární malá skupina, která je sociologicky charakterizována jako společenská instituce tvořící důležitý „stavební kámen“ lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí, kromě jiných se v ní uskutečňuje primární socializace dítěte.“²⁸

Nakonečný popsal také další definici svého kolegy. „Podle sociologa I. Možného (1990) je rodina „nejsoukromější lidskou institucí“ a je to v podstatě manželský pár s dětmi, pokud máme na mysli rodinu úplnou a tzv. nukleární. Existují i rodiny neúplné, bez jednoho z rodičů, a vícegenerační (soužití rodičů a dětí s prarodiči).“²⁹

„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně.“³⁰

Zajímavě popisuje pojem rodina také Zdeněk Matějček. „Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život.“³¹

²⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 242 s. ISBN 80-200-0690-7.

²⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 242 s. ISBN 80-200-0690-7.

³⁰ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie: člověk a sociální instituce*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 8071782696.

³¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 15 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

Nejstručněji definuje rodinu Psychologický slovník „spol. skupina spojená manželstvím n. pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“³²

2.1 Funkce rodiny

Rodina plní mnoho funkcí, Kraus je ve své publikaci *Základy sociální pedagogiky* pojmenoval a vysvětlil.

a) funkce biologickoreprodukční je významná pro společnost i pro jedince tvořícího rodinu. "Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu."³³

b) funkce sociálně-ekonomická

c) funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) – má podstatu v zajištění základních potřeb pro život, z hlediska biologického, hygienického a zdravotního všem členům rodiny.

d) funkce socializačně-výchovná znamená, že rodina je místem, kde se jedinec učí zařazovat se do společnosti, do běžného života, učí se zvyklostem. Vytváří si normy a žebříčky hodnot uznávané společností

e) rekreace, relaxace, zábava

f) emocionální funkce je velmi důležitá, podstatná a ničím nenahraditelná funkce. "Žádná jiná instituce nedokáže totiž vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty,..."³⁴ Je velmi znatelné, pokud tato funkce selhává.

Kraus také provedl dělení rodiny:

Nukleární (jaderná) rodiny se skládá z rodičů a jejich potomků.

Rozšířená (velká) je nukleární rodina spolu s ostatním příbuzenstvem.

Orientační rodina je ta, ve které jedinec vyrůstá.

³² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 512 s. ISBN 978-807-3675-691.

³³ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 81 s. ISBN 978-807-3673-833.

³⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 83 s. ISBN 978-807-3673-833.

Prokreační rodinou je míněna ta, kterou jedinec nově založí.

Z hlediska úspěšnosti zvládat funkčnost rodiny - funkční, dysfunkční, afunkční.³⁵

2.2 Úplná a neúplná rodina

Co to vlastně znamená úplná a neúplná rodina? V úplné rodině se nachází matka, otec a jejich vlastní děti. V rodině neúplné je pouze jeden rodič a jeho dítě, případně více dětí.

Virginia Satir tvrdí, že rodina s jedním rodičem je svým způsobem problémová. Podle autorky existují tři typy takových rodin. Jde o situaci, kdy jeden rodič rodinu opouští a ten druhý zůstává sám, dalším typem je neprovdaná žena s nemanželským dítětem a třetí, v dnešní době trochu nereálné, svobodné osobě je svěřeno dítě do adopce. Tyto rodiny nejčastěji utváří žena s dětmi. „Zabezpečit zdárný vývoj dětí i dospělého člověka je v rodině s jediným rodičem velmi těžký úkol. Je zde cítit vliv duchů a stínů minulosti.“³⁶

Autorka dále uvádí, že v rodinách pouze s jedním rodičem je poměrně hodně složité dát k dispozici obraz muže a ženy v pravdivé podobě. Opuštěnému rodiči se špatně hovoří o druhém protějšku, v případě kdy situaci předcházely neshody, rozvod, případně i závažnější stavy. Není pro něho vůbec jednoduché představovat druhého rodiče v pozitivním „světle“. Například osamělé ženě po rozvodu, se bude špatně dávat za vzor muže. Na chlapce to může mít takový dopad, že si bude myslet, že být mužem, není dobré. „Matka často zatáhne syna do role manžela a tím se zastírá jeho vlastní role syna vůči matce a sourozence vůči bratrům a sestrám.“³⁷ Pokud chlapec žije jen s matkou, je pravděpodobné, že k němu bude projevovat větší a přehnané city než je přiměřené. Bude si v něm „nahrazovat“ chybějící mužskou roli. Chlapec, který je zahrnutý nezdravou láskou matky, může mít dojem, že muži nic neznamenaají, ale ženy mají naopak vysoké postavení. Chlapce taková situace nutí pomáhat matce a fungovat v roli ochránce, pak ale strádají jejich přirozené potřeby

³⁵ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.

³⁶ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994, 146-147 s. ISBN 80-901-3250-2.

³⁷ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994, 147 s. ISBN 80-901-3250-2.

vývoje. Nebo naopak může nabýt nepřátelského postoje k ženám. Oba extrémů nejsou ideální. Pro jejich život v dospělosti to může mít špatné důsledky. „Potom se ženami buď špatně zacházejí, nebo je zbožňují a velmi často si zpackají zbytek svého života.“³⁸

Podle Matějčka kvalitu výchovy nezajišťuje prostředí úplné nebo neúplné rodiny. Samozřejmě zcela funkční rodina je pro dítě určitě nejideálnější, kdy se nachází v prostředí porozumění, důvěry a harmonie. V praxi, ale často úplná rodina neplní svou funkci tak dobře, jako mnohdy neúplná rodina. Úplná rodina nebývá zárukou úspěšné výchovy, je tu pouze větší předpoklad lepší výchovy. Ono také záleží na tom, zda je úplná rodina funkční, problémová, dysfunkční nebo dokonce afunkční.³⁹

Osobně si myslím, že vždy je pro dítě lepší, pokud má možnost mít model chování obou rodičů. Opravdu nejideálnější je plnohodnotně fungující úplná rodina. Dítě může vidět, jak rodiče řeší konflikty, jak se radují, jak prožívají nejrůznější životní situace, to vše jim poskytuje ničím nenahraditelný životní potenciál.

V knize *Průvodce otcovstvím* jsem četla zajímavý příběh, kdy dcera si přála určitou věc, tatínek byl proti, ale maminka souhlasila. Nakonec to dopadlo tak, že jí tu určitou věc společně nadělili jako velké překvapení k jejím narozeninám. Dcera byla samozřejmě mile překvapena a potěšena. Ale co na tom je mnohem cennější, že měla možnost vidět, jak otec s matkou vyřešili spolu konflikt. Kdyby byli rodiče rozvedeni, nebo spolu nežili, nikdy by takovou situaci nezažila.⁴⁰

Podle Matějčka je výchova jedním z rodičů mnohem složitější. Pokud chybí role matky nebo otce, a vychovávající je na všechno sám, může být unavený z přepracování. Nemá také komu svěřit své problémy a starosti svého života ani ty výchovné. Nemá se o výchovu s kým podělit, to musí být velmi náročné. Obecně většinou děvčata postrádají matku a chlapci otce, je to způsobeno neuspokojením dítěte učit se roli vzorem. Dětem se může stát,

³⁸ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994, 148 s. ISBN 80-901-3250-2.

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 335 s.

⁴⁰ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.

že můžou být delší čas citově nevyzrálými. Co je ale zajištěno, výchova jedním rodičem je jednotná.⁴¹

Domnívám se, že častější bývají případy, kdy v rodině chybí otec. Bakalář cituje od H. Billera krátká poučení pro otce syna a pro otce dcery. Vyjadřuje tak důležitost otce pro děvčata i chlapce. Poučení pro otce syna zní takto: „Pro vašeho syna je zvláště důležité, aby vás viděl, jak zastáváte aktivní roli v rodinných záležitostech a v interakci otec-matka. Zainteresovaný otec prohlíží domácí úkoly svého dítěte – neptá se, zda jsou udělány. Nepracuje příliš přesčas či nesedí u televize, zatímco jeho manželka vyřizuje všechna každodenní rozhodnutí týkající se rodiny. Ptá se na to, co děti dělaly, a vypráví jim o svých činnostech. Zve je, aby dělaly věci společně s ním, a stejně se podílí i na dětských záležitostech. Pomáhá plánovat rodinná jídla, vycházky či výlety a projekty. Spolurozhoduje o tom, kdy se děti mají vrátit domů nebo kdo má uklidit v garáži. Dá dětem najevo, že se zajímá o každý aspekt jejich života, školou počínaje, prací a hrou konče. Je doma po dobu dostačující pro to, aby se buď dětských aktivit přímo zúčastnil, nebo na mnohé z nich dohlédl. Budete-li soustavně zainteresován, pak ukážete svému synovi, jak být přiměřeně asertivní, nezávislý a kompetentní.“⁴²

Zajímavou myšlenku prezentuje také Bidulph ve své knize *Mužství*. Popisuje, co s největší pravděpodobností způsobuje zaostalost dospívajících chlapců oproti dívkám, které naopak častěji více vynikají. Autor se domnívá, že chlapcům chybí vzory mužské role, a to nejen doma v rodině, ale i ve škole. Většina vyučujících jsou ženy, muži se vyskytují velmi vzácně. Velké množství rodin je neúplných nebo se otec doma objevuje jen ojediněle. Chlapci se tak převážně setkávají se svými vrstevníky, kteří v nich nepodněcují touhu po seberealizaci, ale spíše agresivitu a násilné chování. Ke svému růstu nutně potřebují vedení ve formě mužského vzoru.⁴³

⁴¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 335 s.

⁴² BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 128-129 s. ISBN 80-702-1605-0.

⁴³ BIDDULPH, Steve. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Vyd. 1. Překlad Jana Pištorová. Praha: Portál, 2007, 199 s. ISBN 978-807-3672-096.

Podle Bakaláře je pro otce dcer obzvlášť důležitý jejich vztah. Je to otec, který může ovlivnit její schopnosti vycházet ve vztazích s muži. Velmi dceru ovlivňuje, jak otec reaguje na její sexualitu a feminitu. Pro dceru je ocenění od otce na nejvyšší úrovni. Děvčata, která jsou ve vztahu k otci frustrována, si pravděpodobně vytvoří špatný vztah k mužům. Například dcery vyrůstající pouze s matkou, nebo nefungujícím otcem, např. alkoholikem mívají často potíže najít partnera. Pokud má být žena úspěšná ve vztazích s muži, ale také v pracovním životě, je tu důležitý její vztah ke svému otci.⁴⁴

Podle Matějčka záleží také na okolnostech, za kterých došlo k absenci rodiče. To ovlivňuje vývoj vnitřních vztahů v takové rodině. Záleží tedy na tom, jestli došlo k rozvodu, úmrtí, zda je rodič ve vězení, nebo žije v zahraničí. Pokud ale rodič dokáže vychovat dítě sám, vyroste z něho kvalitní člověk, a bude umět přijímat zdary a nezdary ve svém životě, bude se umět prosadit, protože dokázalo vyrůstat v nevýhodných podmínkách. Rodič může ale také chybět i v úplné rodině, a to kdy bývá často pracově mimo domov. Rodina je sice oficiálně úplná, ale prakticky funguje jako neúplná.⁴⁵

Takovým zajímavým příkladem člověka, který vyrůstal v neúplné rodině a v životě něco dokázal, je Jan Bosko, o němž je zmíněno v souvislosti s preventivním výchovným systémem. Jan Bosko ztratil ve dvou letech otce, zbytek dětství žil s matkou a se třemi dalšími sourozenci, jedním nevlastním. I přes tragický osud se stal zakladatelem Salesiánské myšlenky, a jak je o něm psáno v mnoha knihách, stal se otcem a učitelem sirotků. Domnívám se, že podstatný vliv na něm zanechala matčina náboženská výchova.

2.2.1 Důležitost role otce

V první chvíli si ani člověk neuvědomí, jak moc důležitý je pro dítě otec. Jaký je jeho vliv, jeho model chování, jeho autorita a spousta dalších významů. „O lásce otcovské se tak moc nemluví. Daleko častěji se připomíná láska mateřská.“⁴⁶ Je to způsobeno tím, že žena dítě nosí ve svém těle, má k němu tím pádem mnohem intimnější a intenzivnější vztah, myšle-

⁴⁴ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.

⁴⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 335 s.

⁴⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 57 s.

no fyzický vztah. Avšak role otce, vztah otce k dítěti je stejně důležitý jako vztah matky k dítěti. „Oba jsou mu dárci citové jistoty.“⁴⁷ Pro dítě je důležitý pocit jistoty, že se může na někoho ve všem spolehnout. Potřebuje mít pocit jistoty a bezpečí.

Podle Bakaláře má vliv zainteresovaného otce několik důsledků. Bylo zjištěno, že jeho zájem a zaangażovanost ovlivňuje to, jak je dítě empatické a dokáže porozumět sobě i druhým. Také tím, že otec povzbuzuje děti, má spoustu vědomostí a seznamuje je s nejrůznějšími záležitostmi svých znalostí, umí jim mnoho věcí vysvětlit, pomáhá jim objevovat a poznávat svět, vyvíjí tak u nich tvořivý potenciál. Také na rozdíl od matky, která má tendence spíše dítě před vším a všemi chránit, dokáže je povzbudit k nezávislosti. Mnohem dříve očekává kupříkladu určité fyzické schopnosti, než je dítě možné zvládnout. Kdyby bylo dítě pouze pod vlivem matky, bylo by příliš ochráněno. Kdyby bylo pod vlivem pouze otce, byl by tu zase opačný extrém. Nejideálnější je situace někde uprostřed. Pokud fungují oba rodiče, mohou se od sebe navzájem přiučit jednotlivým silným stránkám. A pro dítě je dobré, pokud má obě role před sebou. Roli mateřskou i otcovskou. Obě dvě mají stejnou důležitost. Při absenci každé z nich, pokaždé bude něco chybět.⁴⁸

Myslím si, že se nedá říct, která role je důležitější, jestli role otce nebo matky. Jsem přesvědčena o tom, že obě role mají svůj velký, nepostradatelný a ničím nenahraditelný význam. A právě kombinace, spolupráce otce a matky je pro dítě to nejcennější a nejkrásnější, co si mohlo kdy přát. Sama jsem vděčná za své rodiče, že mi oba byli dobrým vzorem harmonického soužití.

Význam otce pro dítě je podstatný už od nejtělejšího věku. „V druhém a třetím roce dítě „vrůstá“ do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné příslušnosti. Získává tzv. rodinnou identitu, což znamená „já sem patřím, mám určitý význam a určitou hodnotu a tohle jsou moji lidé“. A k tomuto období se vztahuje další psychologický objev, že totiž vědomí identity, vědomí vlastního „já“ se dříve a lépe utváří tehdy, jestliže je dítě účastno ve vztahu trojstranném (já-ty-on) než jen ve vztahu pouze dvojstranném (já-ty). Je-li jenom s matkou (já-ty), jde vlastně o jeden vztah se dvěma póly. Je-li tu však i otec, zažívá dítě jeden tako-

⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 58 s.

⁴⁸ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.

vý dvoupólový vztah k matce, druhý k otci a navíc je svědkem třetího vztahu mezi matkou a otce. Z tohoto trojúhelníku mu teprve vyplyne vědomí vlastní svébytné osoby⁴⁹

Autor dále uvádí, že dětem vyrůstající pouze s matkou hrozí, že budou mít potíže ve svých intimních vztazích. Buď se „nezdravě“ citově upnou více na matku, nebo na svého partnera opačného pohlaví. V každém případě se jedná o nezdravé upnutí se na někoho. Ve fungující úplné rodině je to otec, který dětem pomáhá s citovým odpoutáním se od matky. V případě absence otce je více než pravděpodobné, že budou mít děti s touto záležitostí nemalé potíže. Problémy v mezilidských vztazích.⁵⁰

Zajímavé názory na otcovskou roli prezentuje také Biddulph. Uvádí, že pro dívky je působení otce nutné, jejich matky ho nemohou ničím nahradit. Otec má na ně specifický vliv pro jejich vývoj. Také působení otce na chlapce je velmi důležité. Bez vlivu mužské autority se chlapec nikdy nestane skutečným mužem. Autor také tvrdí, že přítomnost pouze mužského vzoru není dostačující, stejně tak působení výhradně ženského modelu je nedostačující. Fungování obou rolí není možné vynahradit žádnými jinými prostředky. Zmiňuje se také o otcovské nepřítomnosti. „V naší společnosti máme různé stupně otcovské nepřítomnosti. Vzhledem k vysoké rozvodovosti vyrůstá možná až třetina dětí v rodinách, kde otec buď chybí úplně, nebo se s ním stýkají jen občas.“⁵¹

Popisuje také, v jakých případech a za jakým účelem vznikají nejčastěji teenagerovské party. „...teenagerovské party se převážně vytvářejí z chlapců, kteří buď vyrůstají bez otce, nebo postrádají jeho citovou podporu. Smyslem jejich chování (který si oni sami neuvědomují) je vyprovokovat dospělé muže, aby si jich všimli.“⁵²

⁴⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 51 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

⁵⁰ BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.

⁵¹ BIDDULPH, Steve. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Vyd. 1. Překlad Jana Pištorová. Praha: Portál, 2007, 95 s. ISBN 978-807-3672-096.

⁵² BIDDULPH, Steve. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Vyd. 1. Překlad Jana Pištorová. Praha: Portál, 2007, 96 s. ISBN 978-807-3672-096.

3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

3.1 Vznik NZDM v České republice

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) jsou v naší republice institucí poměrně novou, etablující se zhruba od druhé poloviny devadesátých let minulého století. K jejich velkému rozvoji (chtělo by se říci boomu) došlo na konci devadesátých let,..."⁵³

Celému vzniku ale předcházela řada aspektů. Prvním takovým důležitým klíčovým bodem byl streetwork. Díky vládě a realizaci určitého projektu prevence, vznikla v roce 1994 pozice sociálního asistenta, pracovníka úřadu, jehož cílová skupina byla problematická dospívající populace. V dané oblasti začaly působit také neziskové organizace. Jedním z hlavních pilířů vzniku nízkoprahových klubů byl velký rozvoj nadací zaměřených na financování této oblasti. Dalším podstatným mezníkem bylo založení organizace, České asociace streetwork. „Česká asociace streetwork byla založena v dubnu 1997 jako profesní organizace, která sdružovala odborníky z praxe i teoretických pracovišť působících v oblasti streetwork. Jejím cílem bylo vytvořit platformu pro odborný dialog na všech úrovních, zastřešovat supervizi, rozpracovávat metodiku streetwork, ale také rozvíjet vzdělávání a výměnu informací, atd.“⁵⁴ Posledním klíčovým momentem vzniku nízkoprahových klubů byla podpora kvality vzdělávání pracovníků.

3.2 Legislativa

NZDM patří mezi formy sociální služby, jak je stanoveno § 62 v zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů:

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik

⁵³ *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Editor Petr Klíma. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, 303 s. ISBN 978–80–254–4001–8.

⁵⁴ *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Editor Petr Klíma. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, 305 s. ISBN 978–80–254–4001–8.

souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵⁵

3.3 Princip a cíle NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, ve zkratce NZDM, jsou službami sociální práce podle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách. „Poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně-patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svou nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezplatně.“⁵⁶ NZDM, může být také nazván nízkoprahovým klubem, je chráněným místem, ve kterém mohou mladí lidé najít podporu, porozumění a odbornou pomoc. Mohou zde najít i

⁵⁵ Česká republika. Zákon ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. 2006, 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

⁵⁶ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální služby: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež* [online]. 2009 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>

místo pro zábavu, ničím neohrožený prostor pro své aktivity, trávit zde svůj volný čas s vrstevníky. Pro vstup se nemusí nikde registrovat, ani prokazovat vstupenkou, mohou jen přijít. V případě zájmu a potřeby jim bude nabídnuta potřebná rada na jejich problémy.

„Cílem NZDM je dětem a mládeži zabezpečit:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování
- zvýšení sociálních schopností a dovedností
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit⁵⁷

⁵⁷ *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Editor Petr Klíma. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, 324 s. ISBN 978–80–254–4001–8.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ VE ZLÍNĚ

Ve Zlíně existují dvě organizace, které provozují nízkoprahový klub pro děti a mládež. První organizací je Unie Kompas, která má své kluby rozděleny podle věkové kategorie, na klub pro děti ve věku 9 – 12 let s názvem T klub a pro věk 13 – 21 let T klub DOMA. Každý klub se nachází na jiném místě. T klub sídlí ve Zlíně na ulici Pod Stráněmi č. p. 2505 a T klub DOMA ve středu města na Divadelní č. p. 6. Unie Kompas byla založena roku 1997. Od roku 1999 provozovala Unie Kompas pouze jeden klub ve Zlíně, pro věkovou kategorii 10 – 21 let, roku 2003 se podařilo otevřít druhé středisko.

Druhou organizací je Salesiánský klub mládeže Zlín, se sídlem na největším sídlišti ve Zlíně, Jižních Svazích, který má pouze jeden klub, Klub dětí a mládeže pro věkovou kategorii 11 – 26 let. Klub je rozdělen podle věku klientů do tří skupin na starší děti 11 – 15 let, dorost 15 – 18 let, 18 – 26 let mladí dospělí. SKM byl založen 17. září 2006, jeho první institucionální činnost začala rokem 1997. Do 12. září 2003 fungoval SKM na třech místech ve Zlíně, poté v novém objektu kostela a střediska mládeže na Okružní ulici uprostřed již zmíněného sídliště.

4.1 Salesiánský klub mládeže Zlín

Salesiánský klub mládeže Zlín je neziskovou organizací, občanským sdružením, provozující Klub dětí a mládeže, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve věku od jedenácti do dvaceti šesti let. Klub poskytuje ambulantní sociální služby podle zákona 108/2006 Sb. O sociálních službách. Klienti zde mohou trávit svůj volný čas. Samotní salesiáni a dobrovolníci se snaží svým klientům poskytnout rodinné zázemí a to nejen prostředím, které je pro ně připraveno, ale také ochotou pomoci jim s jejich problémy a situacemi a to vše s otevřeným srdcem. Klub navštěvují chlapci a děvčata s různými životními příběhy. Ve většině případů každý z nich je určitým způsobem handicapovaný, většině chybí pravá láska a zájem milujících rodičů. Často jsou to děti z neúplných rodin, rozvrácených rodin a možná si vůbec nedovedeme představit, čím si takový mladý člověk mohl za svůj poměrně krátký život projít. Posláním Salesiánského klubu mládeže Zlín (dále jen SKM) je doprovázet mladé lidi na cestě k dospělosti. Cíle SKM jsou: integrální výchova, ochrana práv mladých lidí a pozvání k solidaritě. Mezi aktivity SKM patří v první řadě Klub dětí a mládeže – NZDM (nízkoprahové zařízení pro děti a mládež), Nealkodiskotéky, výchova a vzdělávání dobrovolníků a mimo jiné i prázdninové tábory, aktivity pro dospělé, Festival pod věží a také organizační zázemí. Hlavní prioritou je Klub dětí a mládeže – NZDM, kte-

rý má za cíl, aby se mladí lidé uměli poprat se svým životem, odvést mladé lidi od nežádoucího chování, umožnit jim porozumět obtížně prožívané situaci, ve které se nachází. Klub poskytuje ambulantní pomoc klientům v krizové situaci a vytváří podmínky pro efektivní podmínky poskytování služby NZDM. Klub má otvírací dobu čtyři pracovní dny, každou první sobotu v měsíci pořádá akci pro mládež nad patnáct let a každou třetí sobotu pořádá akci pro mládež do patnácti let. V Klubu se snaží také přilákat své klienty nejrůznějšími zajímavými programy, samozřejmě s dobrovolnou nepovinnou účastí, jako je například beseda se zlínskými hokejisty, přednášky na zajímavá témata apod. Klienti jsou zváni také na nealkodiskotéky, jednu z aktivit klubu, kde mohou prožít dobrou zábavu bez alkoholu a jiných omamných látek, mohou tak najít své místo ve skupině a také dovědět se více informací o nabídce poskytovaných služeb klubu. Program diskoték bývá obohacován nejrůznějšími zajímavostmi. Nealkodiskotéky jsou jednou z propagačních akcí nabídky služeb Klubu dětí a mládeže – NZDM a také celého SKM Zlín. V klubu pracuje převážná část dobrovolných pracovníků, proto je kladen velký důraz na jejich vzdělávání, a to různými formami. Důležité je připravit mladé lidi k dobrovolné službě podle platných zákonů a vytvořit podmínky pro realizaci různorodé dobrovolné služby v zařízení. Mladí dobrovolníci absolvují tříleté vzdělávání Salesiánské školy animátorů, pro ně bývá také pořádán dvakrát do roka vzdělávací víkend a sobotní odborná školení několikrát do roka. Vzdělávání mladších dobrovolníků je rozsáhlejší, protože právě oni nejvíce pracují s dětmi a mládeží. Samozřejmě v klubu jsou i odborní pracovníci, kteří mají patřičné vzdělání a také se neustále rekvalifikují a školí.⁵⁸

Dovolila bych si uvést jednu zajímavou záležitost, o které se domnívám, že je výhodou SKM oproti podobně fungujícím zařízením. Mám na mysli Preventivní výchovný systém. Preventivní výchovný systém stojí na třech pilířích. Na rozumu, kdy vychovatel reaguje na konkrétní situaci a snaží se domýšlet, jaké bude mít jeho jednání důsledky na daného jednotlivce. Na laskavosti, kdy se snaží být spolupracovníkem, zajímat se o jejich zájmy, hrát hry apod. Na náboženství, kdy má vychovatelská činnost vycházet z hlubokého vztahu vychovatele k Bohu. K tomu má také vést své svěřence. Bosko s chlapci hrál mnoho her a

⁵⁸ Salesiánský klub mládeže Zlín. SALESIÁNSKÝ KLUB MLÁDEŽE ZLÍN, o. s. *Salesiánský klub mládeže Zlín: Doprovázíme mladé lidi na jejich cestě k dospělosti* [online]. Zlín, 2012 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://zlin.sdb.cz/skm-zlin/>

provozoval hudbu. Vždy se však také modlili, účastnili se mše svaté apod. A právě Salesiánský řád následuje svého zakladatele a pracuje dál v jeho šlépějích.

Do rukou se mi dostala kniha, *Šťastní rodiče*. Napsal ji, Bruno Ferrero, prezentuje zde právě křesťanskou výchovu podle Dona Boska. V jeho knize mohou rodiče i vychovatelé najít spoustu inspirace a podnětů, jak svoji roli správně zvládat, jak správně komunikovat, jak správně vytvořit rodinné prostředí. Co je podstatné, na co není dobré zapomenout, ... Je zde mnoho citací Dona Boska, spousta jeho myšlenek a praktik. Salesiánský směr považuji za velmi hodnotný. Také je velmi dobře vysvětlen v již zmíněné knize *Šťastní rodiče*. U represivního systému jsou podřízenému vysvětleny pravidla a poté je už na něj pouze dohlíženo, zda je plní nebo neplní. Pokud neplní, následuje trest. Naopak preventivní systém „Spočívá v tom, že se vysvětlí pravidla instituce a pak se dohlíží takovým způsobem, aby žáci byli stále pod dohledem ředitele nebo asistentů, kteří s nimi mluví jako milující otcové, žáci se mohou podle nich řídit za každých okolností, oni jim radí a láskyplně je opravují.“⁵⁹ Abych nezapomněla na podstatnou věc, celý Boskův systém je také opřen o hlubokou víru v Boha a v Ježíše Krista. Z víry pramení veškerá síla preventivního výchovného systému. Od Boha je láska, která je nezbytná ve fungující rodině, lásku potřebuje každý člověk na zemi. Pokud žije člověk bez lásky, je jako tělo bez duše, jen živé tělo, ale mrtvá duše. To vše dohromady dá mladému člověku obrovskou výbavu do života.

4.2 Unie Kompas

Unie Kompas je další neziskovou organizací, která provozuje středisko NZDM, ale také další aktivity. Realizuje terénní program, odborné sociální poradenství, preventivní programy pro základní a střední školy, jako například preventivní přednášky, besedy, různé interaktivní programy, dlouhodobou práci s třídním kolektivem a mimo jiné se také zapojila do individuální podpory pomoci jednomu dítěti s nevyléčitelným zdravotním postižením. Prostřednictvím těchto služeb tak vykonává sociálně-právní ochranu dětí. Tato organizace vyhledává děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje, zaměřuje se na ochranu dětí před škodlivými vlivy, zřizuje a provozuje zařízení pro realizaci sociálně-výchovnou činnost.

⁵⁹ FERRERO, Bruno. *Šťastní rodiče: křesťanská výchova podle Dona Boska*. Vyd. 1. Překlad Ladislav Heryán. Praha: Portál, 2004, 147 s. ISBN 80-717-8937-2.

Unie Kompas, jak již bylo zmíněno, provozuje T klub, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, prostřednictvím klubu tak vykonává sociální služby určené dětem a mládeži ve věku 9 – 21 let, kteří mají zájem a klub navštíví. Klienti mohou přijít, když prožívají nějakou těžkost, pokud mají pocit, že jim nikdo nerozumí a neumí je pochopit, potřebují pomoc vyřešit nějakou těžkost, kterou prožívají doma, se svými vrstevníky nebo ve škole, a také pokud nemají kde trávit volný čas po škole. Cílem T klubu je podpořit Mladé lidi ve zvládání těžkých životních situacích, pomoci klientům najít svou pozici mezi vrstevníky, poskytnout jim psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v klubu, dát klientům prostor pro svou realizaci a také zdokonalit sociální schopnosti. Klienti tohoto nízkoprahového zařízení mohou zůstat anonymní, nemusí nikomu poskytovat své osobní údaje, nejsou povinni vyplňovat žádné přihlášky, žádnou registraci, svou dobu pro návštěvu si volí sami, podle možnosti otvírací doby. Záleží na jejich svobodné vůli a potřebách. Klienti mohou svobodně vyjadřovat své názory. Jediná povinnost je, chovat se tak, aby nikdo nebyl ohrožen a omezen. Unie Kompas se opírá o obecné principy sociálních služeb jako je respektování individuálních potřeb, zachování lidské důstojnosti, dodržování lidských práv a základní svobody, podporu samostatnosti a zvládání svých vlastních problémů v životě, integraci do společnosti. Organizace také vychází z křesťanských principů a hodnot jakou jsou láska k bližnímu, pomoc člověka v nouzi, podpora tradiční rodiny, respekt k jedinečnosti a hodnotě každého člověka a zodpovědnost za svůj vlastní život.⁶⁰

T klub pro věkovou kategorii 9 – 12 let je otevřen klientům v pracovním týdnu ve středu až v pátek, program bývá obohacen a doplněn nejrůznějšími zajímavými tématy formou přednášek. T klub doma pro starší věkovou kategorii 13 – 21 let má otvírací dobu všech pět pracovních dní v týdnu. Zhruba jednou týdně probíhají klubové večery na žhavá témata, například sex a vztahy, domácí násilí, role v partě, a mnoho dalších. Mladí lidé se mohou dovědět více o sobě, jakou mají roli mezi přáteli nebo jaká hrozba je může potkat. T klub nabízí také řadu dílen, prostor pro seberealizaci jako je třeba moderní tanec, žonglování,

⁶⁰ Unie Kompas: váš krok správným směrem. UNIE KOMPAS, o. s. *Unie Kompas: váš krok správným směrem* [online]. Zlín, [2009] [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.unko.cz/>

hraní na hudební nástroje. Klientům je také nabízena pomoc s doučováním a přípravou do školy.⁶¹

⁶¹ Unie Kompas: váš krok správným směrem. UNIE KOMPAS, o. s. *Unie Kompas: váš krok správným směrem* [online]. Zlín, [2009] [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.unko.cz/>

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

5.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu mé bakalářské práce je zjistit zda nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ve Zlíně ovlivňují děti vyrůstající v neúplných rodinách a to zejména bez otce. Cílem šetření bylo zjistit, zda tato NZDM mají vliv na mladou populaci vyrůstající pouze s jedním rodičem, jestli a jakým způsobem jim pomáhají kompenzovat jejich rodinnou situaci. Nestanovovala jsem žádnou hypotézu, pouze jsem si položila hlavní a dílčí výzkumné otázky. Ke zrealizování šetření jsem použila kombinaci kvantitativní a kvalitativní metody. Jako kvantitativní metodu jsem zvolila strukturované dotazníky s výběrem možnosti odpovědí. Na doplnění výsledků z dotazníků jsem provedla rozhovory s vybranými osobami, pro které jsem měla předem přesně připravené otázky.

5.1.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

- Mají NZDM ve Zlíně vliv na děti z neúplných rodin?

Dílčí výzkumné otázky:

- Pomáhají NZDM ve Zlíně nahradit roli chybějícího rodiče?
- Jakým způsobem pomáhají NZDM ve Zlíně nahradit roli chybějícího rodiče?
- Je větší počet klientů NZDM ve Zlíně z neúplných rodin než z úplných?
- Převažuje počet klientů NZDM ve Zlíně žijících bez otce než bez matky?

5.2 Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Ke zpracování a vyhodnocení výsledků šetření v této bakalářské práci jsem si zvolila kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu, tzv. smíšenou metodologii. Pro snadnější porozumění rozdílů těchto metod, bych ráda ocitovala přehledné srovnání.

„Srovnání kvantitativního a kvalitativního výzkumu

Filozofické kořeny

Kvantitativní: pozitivismus

Kvalitativní: fenomenologie

Cíle výzkumu

Kvantitativní: testovat hypotézy, verifikovat teorie

Kvalitativní: získat vhled a porozumění, vytvořit novou teorii

Výzkumná orientace

Kvantitativní: reduktivní zkoumání, tj. redukce reality na její vybranou část

Kvalitativní: holistické zkoumání, tj. realita zkoumána v celé šíři, z různých pohledů, s cílem výsledky těchto pohledů integrovat

Počet zkoumaných osob

Kvantitativní: velká skupina osob, reprezentativní soubor

Kvalitativní: konkrétní případ – žák, manažer nebo skupina osob

Postoj výzkumníka

Kvantitativní: odstup od zkoumaných jevů, reality

Kvalitativní: vstup do reality, kontakt s participujícími osobami

Výzkumné procedury

Kvantitativní: kontrola a manipulace proměnných (např. v experimentu)

Kvalitativní: výzkumné nástroje použité v přirozeném prostředí (např. pozorování)

Data

Kvantitativní čísla, zobecnění dat

Kvalitativní: slova, význam komunikovaný účastníky. Podrobný plastický popis reality s cílem hluboce proniknout do případu a objevit nové souvislosti

Validita dat

Kvantitativní: statisticky

Kvalitativní: triangulace a) využití více různých výzkumných nástrojů (metod)

b) do zkoumání problému je zapojeno více výzkumníků

c) využití více teoretických přístupů⁶²

5.3 Kvantitativní výzkum

5.3.1 Způsob provedení a zpracování kvantitativního výzkumu

Kvantitativní výzkum jsem provedla za pomoci anonymních dotazníků s výběrem odpovědí, na které odpovídali klienti zlínských NZDM. Výsledky jsem znázornila do výšečových a sloupcových grafů, použila jsem grafické metody zobrazování dat.

Kvantitativní výzkum charakterizuje Chráska takto: „Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.“⁶³

5.4 Dotazníková šetření

Výzkum byl proveden ve dvou NZDM ve Zlíně, v Klubu dětí a mládeže, jehož provozovatelem je Salesiánský klub mládeže Zlín (dále používáno jen SKM) a T klubu, který zřizuje Unie Kompas (dále používáno jen T klub). Ke zmapování názorů od uživatelů NZDM jsem využila anonymních dotazníků.

5.4.1 Zpracování výsledků z dotazníků

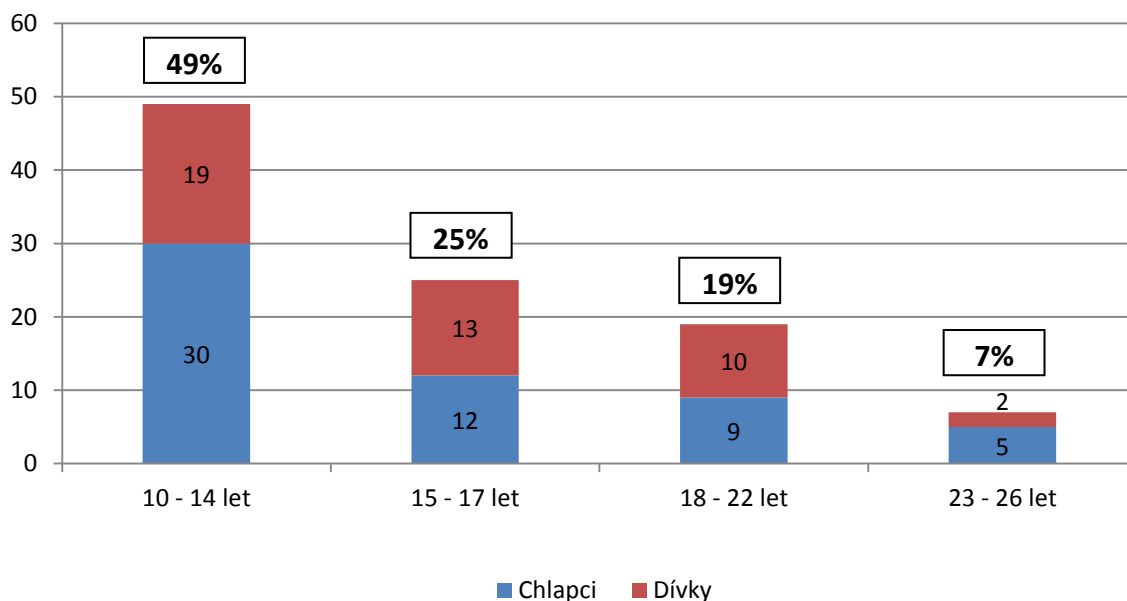
Do každého zařízení bylo dodáno 60 tiskopisů dotazníku, celkem tedy 120 kusů. Z SKM jsem obdržela 56 vyplněných a z T-klubu 44, v rámci výzkumu bylo tedy získáno celkem 100 správně vyplněných dotazníků od respondentů z řad klientů SKM a T klubu. Sběr podkladů byl proveden v měsíci březnu 2012. Šetření probíhalo anonymní formou, avšak v některých případech, kdy si respondent nebyl jistý správným uchopením dotazu, i za

⁶² *Cesty pedagogického výzkumu*. Editor Josef Maňák, Vlastimil Švec. Brno: Paido, 2004, 44 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 1. ISBN 80-731-5078-6.

⁶³ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 12 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

asistence pracovníka zařízení. S příchodem teplejšího ročního období došlo v obou zařízeních k úbytku návštěvnosti, proto je vzorek výzkumu minimální.

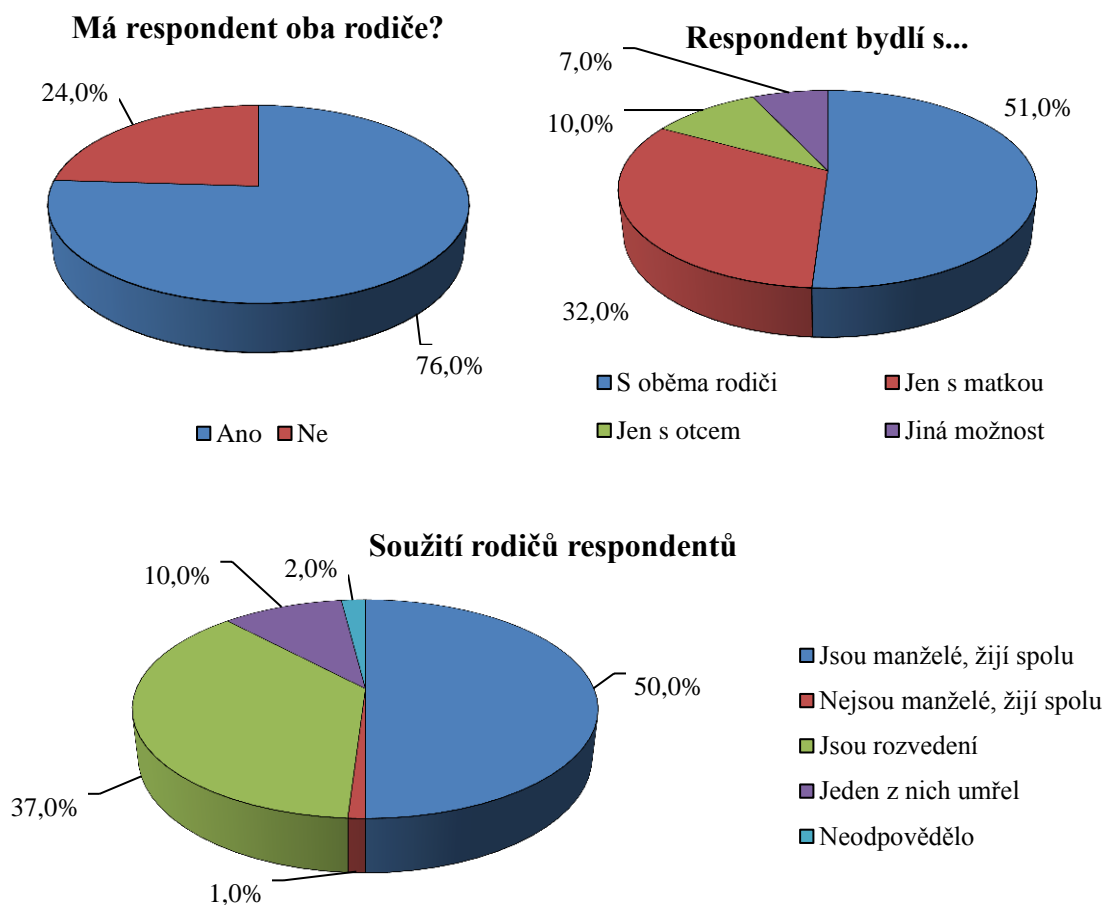
Průzkumu se zúčastnilo 56 chlapců a 44 dívek ve věku 10 až 26 let. Z této skupiny oslovených bylo 56 klientů SKM a 44 pak klientů T klubu. Podrobnější informace o struktuře respondentů jsou uvedeny v obrázku č. 1.

Obrázek 1 – Struktura respondentů výzkumu.

V první části šetření jsem zjišťovala, v jakých rodinných podmínkách klient NZDM žije. Zda má oba rodiče a zda žije v domácnosti s matkou, otcem, s oběma rodiči, či s někým jiným. Následně odpovídali i na otázku kvality soužití s rodiči.

Z výsledků jsem zjistila, že více než tři čtvrtiny respondentů (76%) má oba rodiče a zbylá část (24%) o jednoho z rodičů přišlo díky úmrtí (10%) nebo jednoho z rodičů – otce vůbec neznají (14%). Z otázek soužití pak vyplynulo, že 50% dotázaných žije v domácnosti s oběma rodiči, kteří jsou zároveň manželé. V 1% z případů pak bydlí s oběma rodiči, avšak nejsou manželé. Ve 42% z případů žijí respondenti s jedním z rodičů (32% s matkou a 10% s otcem). Jinou možnost soužití uvedlo 7% dotázaných klientů NZDM (2% s prarodiči, 5% sami). Názorný přehled odpovědí je uveden v obrázku č. 2.

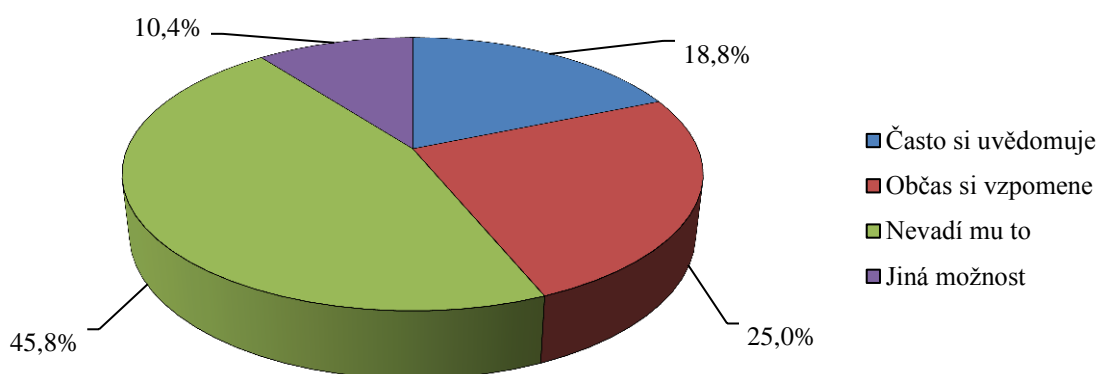
Obrázek 2 – Rodinné podmínky respondentů.

Pro další zpracování výsledků průzkumu a naplnění jeho cílů jsem pracovala pouze s respondenty, kteří na otázku, zda sdílejí domácnost s oběma rodiči, odpověděli negativně. Do této skupiny náleží celkem 49% respondentů, z nichž 63,3% je uživateli programů sociálních služeb poskytovaných nízkoprahovým zařízením T klub a 36,7% využívá programy SKM. Pokud bychom se podívali na tyto klienty detailně, zjistíme, že poměry mezi chlapci a dívkami v jednotlivých NZDM jsou vzájemně velmi vychýlené. Zatímco v T-klubu je poměr mezi chlapci a dívkami 42% : 58%, v SKM využívá nabídky služeb daným způsobem popsané skupiny 61% chlapců a 39% dívek.

Z dalšího vyhodnocování jsem se rozhodla vyřadit jeden dotazník, v němž klient jednoho ze zařízení uvedl, že nežije s oběma vlastními rodiči, ale sdílí domácnost s jedním vlastním a jedním nevlastním rodičem, a ti jsou manželé. Jde o tzv. rekonstruovanou rodinu a z pohledu potřeb tohoto průzkumu tato rodinná situace objektivně nesplňuje předpoklady šetření.

Druhá část provedeného výzkumu se zabývá otázkami, jakou roli hrají NZDM v životě dotázaných a zda jim poskytují přiměřenou náhradu absentujícího rodiče, případně obou rodičů. Součástí otázek bylo i zjišťování, jak silně je chybějící rodič (oba rodiče) postrádán.

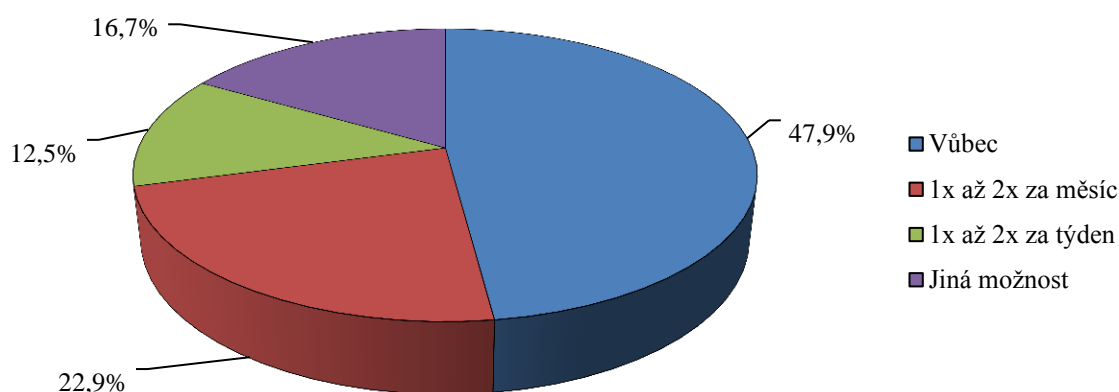
Z dodaných podkladů je zřejmé, že více než polovina dotazovaných (52,1%) uvedla, že postrádají chybějícího rodiče, menší část (47,9%) pak je s jejich situací srovnána. Odpovědi varianty „Jiná možnost“ jsem rozdělila podle jejich obsahu na ty, které jsem zahrнула do skupiny těch, jež chybějícího rodiče postrádají – 8,3% (odpovědi: „Moc mě to zasáhlo“, „Je mi smutno“, „Moc mě to vzalo“, „Už jsem si zvykla, že nebydlí s námi“) a ty, kteří odpověděli, že jsou se situací srovnáni – 2,1% (odpověď: „Nikdy!!!“). Výsledky odpovědí na danou otázku jsou znázorněny v obrázku č. 3.

Obrázek 3 – Četnost odpovědí na otázku „Jak moc postrádáš svého chybějícího rodiče?“

Z odpovědí na dotaz, jak často se se svým rodičem, se kterým respondent nebydlí, stýká, uvedla téměř polovina, že vůbec. K této volbě by se dala přiřadit i další možnost uvedená v kategorii „Jiná možnost“, kdy respondenti uvedli četnost fyzického kontaktu s absentujícím rodičem menší než 1x za rok, což dohromady dává 50,0%.

Z dalších možností, které dotazovaní uvedli, vyplývá, že 1x až 2x za měsíc se s chybějícím rodičem stýká 22,9% a 1x až 2x za týden 12,5%. V odpovědi „Jiná možnost“ se mimo již uvedenou informaci objevoval ve 14,6% interval návštěv u chybějícího rodiče jednou za několik měsíců až 1x ročně. Podrobný přehled odpovědí na tento dotaz je uveden v obrázku č. 4.

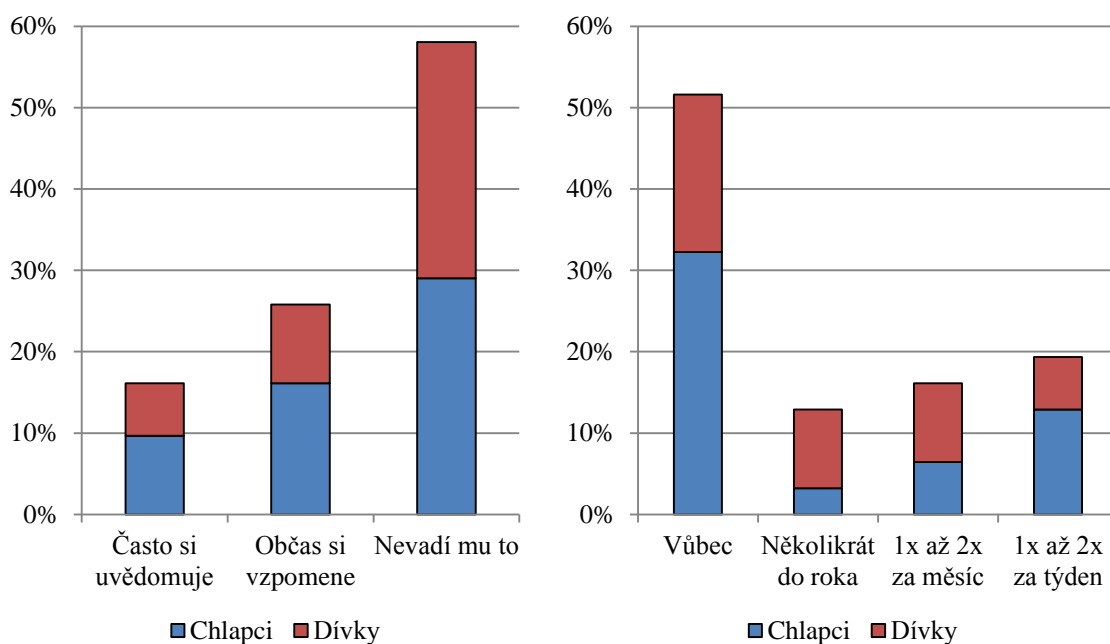

Obrázek 4 – Četnost odpovědí na otázku „Jak často se vídáš se svým chybějícím rodičem?“

Tato práce se prioritně zabývá tématem chybějícího otce v rodině, proto jsou v následujících řádcích vyhodnoceny zvlášť odpovědi na totožné otázky, avšak z podkladů, které dodali respondenti, jejichž otec s nimi nežije. Dotazníky řešily pouze klienty NZDM a můžeme konstatovat, že většinu uživatelů (54,8%) jejich služeb, kteří jsou zasažení uvedenou situací, tvoří chlapci.

Z odpovědí vyplývá, že více než polovině dotazovaných (58,1%), se kterými nežije jejich vlastní otec, tato situace nevádí, a to dokonce ve stejném rozložení pohlaví respondentů. Menší část (41,9%) vyslovila názor, že často či méně často si uvědomují, že jim otec chybí. U této odpovědi pak převažovali chlapci (61,4%) před dívkami (38,6%).

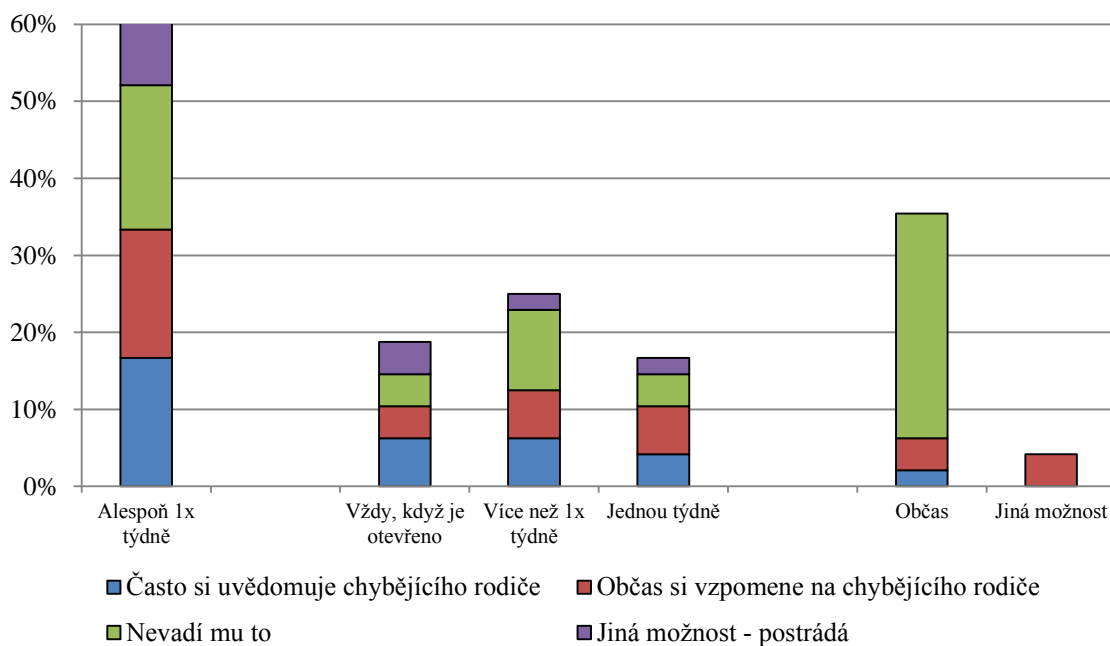
Pokud se podíváme na genderové rozložení v závislosti na intenzitě kontaktů s otcem, který nežije v rodině klienta NZDM, můžeme vyzorovat, že největší četnost odpovědí se objevila u možnosti, že se s otcem nevidí vůbec (51,6%). Zde mají opět převahu chlapci (62,6%) nad dívkami (37,4%). V dalších možnostech volby pak nejsou výraznější rozdíly, avšak můžeme si všimnout i poměrně zajímavého rozložení kontaktů chlapců s jejich otcem u nejintenzivnější volby – „1x až 2x za týden“. V obrázku č. 5 jsou uvedeny detaily právě popsaných výsledků.

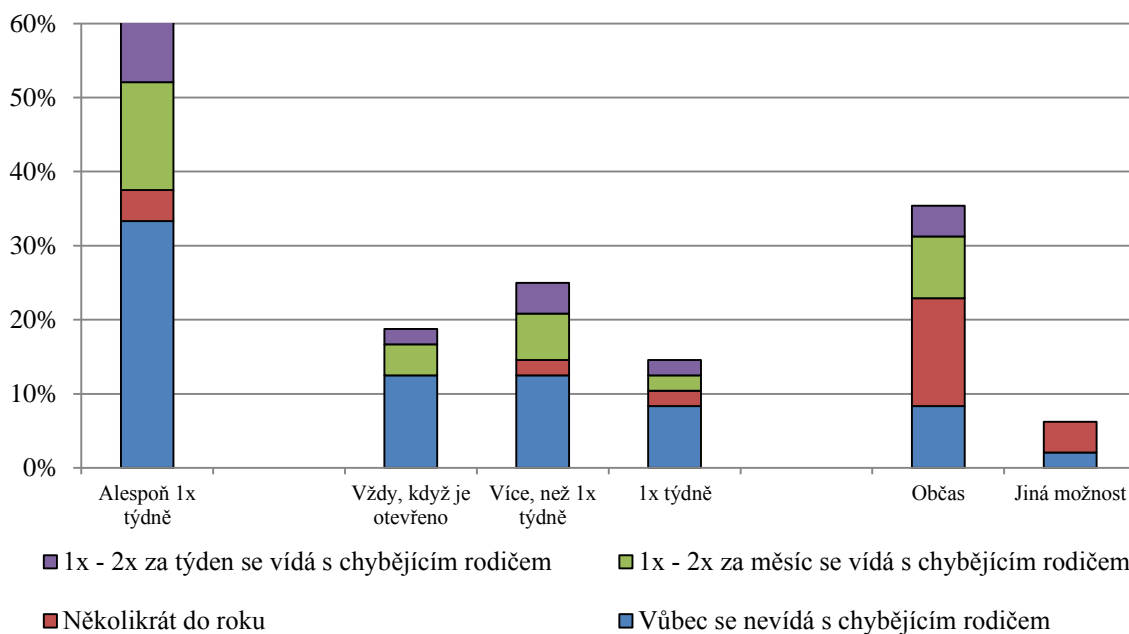
Obrázek 5 – Přehled odpovědí respondentů na otázky „Jak moc postrádáš svého chybějícího rodiče?“ a „Jak často se vídáš se svým chybějícím rodičem?“ v závislosti na pohlaví dotazovaného.

Dalším sledovaným parametrem výzkumu byla otázka využívání služeb NZDM, respektive návštěvnost těchto zařízení. Nejdříve jsem porovnávala, jaký vliv má pocit, jak silně respondent postrádá svého rodiče na tom, jak často navštěvuje zařízení NZDM. Toto srovnání je předmětem obrázku č. 6. Z něj pak můžeme poměrně jasně vyčíst vysokou závislost, kdy třetina dotázaných spadajících do skupiny dětí, kterým chybí v domácnosti rodič a zároveň si tuto skutečnost uvědomují, navštěvují oba kluby alespoň jednou týdně. V obráceném poměru jsou pak uživatelé služeb uvádějících, že chybějícího rodiče nepostrádají a zároveň NZDM navštěvují jen občas.

V následujícím obrázku č. 7 jsem uvedla závislost mezi návštěvností a četností kontaktů s rodičem, který nežije s dotázaným v jedné domácnosti. Z výsledků opět poměrně jasně vyplývá závislost těchto dvou parametrů, tzn., čím méně se dítě vídá se svým rodičem, tím častěji navštěvuje NZDM. Konkrétně z provedeného průzkumu vyšlo najevo, že 38% uživatelů služeb obou zařízení, kteří zároveň nemají alespoň jednoho z rodičů v soužití, navštěvuje kluby minimálně jednou týdně.

Obrázek 6 – Přehled odpovědí na otázku jak často navštěvují klub, v závislosti na tom jak silně hodnotí respondent absenci rodiče, případně rodičů.

Obrázek 7 – Přehled odpovědí na otázku jak často navštěvují klub, v závislosti na tom, jak často jsou ve fyzickém kontaktu s chybějícím rodičem.

Jedna z otázek dotazníku sledovala, jak se uživatelé v zařízení cítí. Konkrétně se ptala, jaké mají tito klienti v klubu vztahy. Téměř všichni (91,7%), kterými se hlouběji zabýváme, tzn. z neúplné rodiny, se v klubu cítí dobře. Tři další dotázaní také odpověděli pozitivně, celkem tedy 97,9%, pouze jeden vyjádřil neutrální postoj (2,1%).

Posledním cílem mého dotazníkového průzkumu bylo zjištění, jaké oblasti činností nejčastěji využívají uživatelé NZDM v situaci, kdy alespoň jeden z rodičů s nimi nežije. Procento využití škály možností nabídky služeb jsou seřazeny podle pořadí v tabulce 1.

Oblast poskytnutí pomoci	Využití	
Dospělá osoba, která má čas pro klienta vždy, když potřebuje	48	100,0%
Pomoc s problémy ve škole (doučování)	28	58,3%
Pomoc při nedorozumění s vrstevníky	21	43,8%
Pomoc s osobními problémy, možnost svěřit se	20	41,7%
Pomoc při finančních potížích	16	33,3%
Pomoc při nedorozumění s rodičem, se kterým klient bydlí	14	29,2%
Možnost popovídat si o citových záležitostech	13	27,1%

Tabulka 1 – Přehled a pořadí využívání služeb NZDM klienty, kteří jsou v situaci, že nežijí s oběma rodiči ve společné domácnosti.

Z výše uvedené tabulky je patrné, že primární potřebou jedinců vyrůstajících v neúplné rodině je přítomnost dospělé osoby a jistota, že se na ni mohou kdykoliv obrátit. Klienti NZDM v provedeném šetření tuto možnost označili ve 100% případů. S poměrně velkým odstupem pak následují činnosti, kdy uživatel služeb potřebuje s něčím poradit nebo si nechat pomoci. Jsou to záležitosti související s jejich každodenním životem a povinnostmi – škola, vrstevníci, osobní a citové problémy, případně finanční potíže.

Pokud bychom chtěli zjednodušit výsledek zjištění, můžeme tvrdit, že každý klient NZDM, který spadá do popsané skupiny, minimálně využívá dvě z uvedených oblastí poskytnutí pomoci plus ještě využívá možnost komunikovat s dospělou osobou, která si na něj vždy udělá čas.

5.5 Kvalitativní výzkum

„Kvalitativní výzkum v humanitních vědách označuje různé přístupy (metody, techniky) ke zkoumání pedagogických jevů, kdy do popředí nevystupuje kvantifikace empirických dat, nýbrž jejich podrobná kvalitní analýza.“⁶⁴

5.5.1 Způsob provedení a zpracování kvalitativního výzkumu

Kvalitativní část výzkumu jsem zrealizovala za pomoci strukturovaných rozhovorů, u kterých jsem měla pro všechny dotazované stejné, předem připravené otázky s otevřenou možností odpovědi. Všechny rozhovory jsem nahrála, provedla přepisy a poté vyhodnotila metodou otevřeného kódování. „Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“⁶⁵

5.6 Rozhovory se zástupci NZDM

Strukturované rozhovory jsem provedla se čtyřmi vybranými zástupci zlínských NZDM, SKM a T klubu.

5.6.1 Respondenti

Pro přehlednost bych ráda představila jednotlivé respondenty, zástupce obou zlínských NZDM. Budu je označovat respondent č. 1 – respondent č. 4. Údaje dotázaných jsem získala z odpovědí na první dvě otázky strukturovaného rozhovoru.

Respondent č. 1 – zástupce SKM, muž, ve věku 46 let, předseda klubu, který má na starosti celou organizaci a řízení sdružení projektů, včetně sociální služby.

Respondent č. 2 – také zástupce SKM, muž, ve věku 25 let, zástupce vedoucího NZDM, vedoucí dobrovolnického klubu a sociální pracovník, jehož náplní je přímá kontaktní práce

⁶⁴ *Cesty pedagogického výzkumu*. Editor Josef Maňák, Vlastimil Švec. Brno: Paido, 2004, 22 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 1. ISBN 80-731-5078-6.

⁶⁵ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

s uživateli klubu, je vedoucím dobrovolníků, tvoří program NZDM, včetně primární prevence a administrativy.

Respondent č. 3 – zástupce T klubu, žena, ve věku 27 let, vedoucí NZDM a sociální pracovnice, která má na starosti v rámci vedení klubu metodiku, administrativu, strategické plánování, vedení týmu, a v pozici sociální pracovnice přímou kontaktní práci, individuální plánování, vedení a realizaci preventivních programů.

Respondent č. 4 – také zástupce T klubu, žena, ve věku 25 let, sociální pracovnice, jejíž náplň práce je aktivní kontakt s uživateli klubu včetně nabídky aktivit různých druhů, doučování, dílny, programy klubových večerů a mimo jiné administrativa.

5.6.2 Kategorie a subkategorie kódování

Z dalších otázek rozhovorů, již bylo možné sledovat danou problematiku. Za pomoci metody otevřeného kódování jsem si nejprve vytvořila kategorie a subkategorie jednotlivých oblastí a pojmů. Nejprve bych tyto kategorie a subkategorie vyjmenovala a charakterizovala.

Kategorie č. 1 – ROLE KLUBŮ

– je podstata fungování takových zařízení, jejich náplň práce, pravidla a poslání.

Subkategorie č. 1 – pomoc klientům

– je míněna jako pomoc uživatelům klubů preventivní formou, nabídkou řešení krizových situací, v našem případě při absenci jednoho z rodičů.

Subkategorie č. 2 – kompenzace rodinného prostředí

– NZDM jsou místem, kam mohou uživatelé anonymně docházet, kde se mohou cítit bezpečně, díky příjemnému prostředí a přítomnosti dospělých vzorů i vrstevníků.

Subkategorie č. 3 – způsob pomoci

– již konkrétně zahrnuje oblasti, ve kterých mohou kluby svým uživatelům pomoci, například s doučováním nebo řešením konkrétních situací.

Kategorie č. 2 – ROLE PRACOVNÍKA NZDM

– pracovník NZDM by se měl chovat profesionálně, ale zároveň by měl být animátorem, vztah ke klientovi by měl být neautoritativní, kamarádský.

Subkategorie č. 4 – důvěřivý vztah

– podstatou NZDM je řešení krizových situací, proto je potřeba, aby pracovníci působili důvěryhodně a klienti jim mohli důvěřovat.

Subkategorie č. 5 – diferenciaci suplování rodiče

– je jasné, že rodič ničím nahradit nelze, ale pro dospívajícího jedince v některém vývojevém období může být do jisté míry přínosná přítomnost dospělého vzoru, a to právě v situaci, kdy mu jeden z rodičů chybí.

V další fázi budu jednotlivým kategoriím a subkategoriím přiřazovat výroky dotazovaných.

Kategorie č. 1 – ROLE KLUBŮ

Subkategorie č. 1 – pomoc klientům

„Naší prioritou jsou mladí lidé, protože většina z nich pochází z rozvedených rodin, tak se snažíme o takový program, který jim může pomoci.“ (respondent č. 1)

„Dle mého názoru je tato myšlenka správná. Konkrétně se tato pomoc realizuje tím, že se v klubu setkávají uživatelé z různých věkových skupin, včetně dospělých, díky tomu mají možnost získávat mužský i ženský dospělý vzor.“ (respondent č. 2)

„S myšlenkou souhlasím – cítím pomoc hlavně u uživatelek, které žijí pouze s otcem, častým tématem rozhovorů s uživateli je jejich rodinná situace, neurovnané vztahy mezi rodiči.“ (respondent č. 3)

. Uvědomuji si, že v klubu vlastně nahrazujeme jako pracovníci jednoho z rodičů. Myslím si, že pro uživatele je velmi důležité, že se nám mohou se vším svěřit, řešit s námi jejich problémy. Ví, že je s ničím takovým nevyhodíme, naopak se jim aktivně věnujeme. Myslím si, že myšlenka pomáhat uživatelům v této problematice je výborná a velmi důležitá.“ (respondent č. 4)

Subkategorie č. 2 – kompenzace rodinného prostředí

„Pouze modelem mužství nebo ženství, ale rodič nahradit nejde.“ (respondent č. 1)

„Klub teoreticky ano, avšak pouze v rovině možnosti mít před sebou mužský či ženský vzor, určitá kladná role dospělého. Avšak uživatel nesmí mít dojem, že mu pracovníci klubu

suplují rodiče, pokud by to tak bylo, je to velká profesní chyba pracovníka. Úkolem sociální služby NZDM je stát se pro uživatele zbytečnou, nesmí být na službě závislý, což se s rodičovstvím vylučuje.“ (respondent č. 2)

„V klubu pracují pouze ženy, takže můžeme doplňovat hlavně ženský pohled na svět. Nemyslím si ale, že by kluboví pracovníci doslova suplovali roli rodiče, spíše můžeme pomoci s objasněním věcí, které se v rodině dějí.“ (respondent č. 3)

Subkategorie č. 3 – způsob pomoci

„Pozitivním ovlivňováním vrstevnické skupiny. A realizací sociální služby – individuální plán.“ (respondent č. 1)

„Nabízí pozitivní dospělé vzory v podobě pracovníků i dobrovolníků, uživatelé mají v klubu ideální příležitost učit se navazovat a udržovat vztahy se svou i jinou vrstevnickou skupinou, což bývá častý problém u dětí z neúplných rodin, klub nabízí odbornou pomoc, poradenství. A taky společensky přijatelné volnočasové aktivity, které mají za úkol mimo jiné prevenci drobné kriminality, páchané v důsledku nudy či kontaktu s rizikovou skupinou.“ (respondent č. 2)

„Díky anonymitě mnohdy nemáme úplné informace o rodinné situaci uživatelů. Pracujeme se všemi dle jejich potřeb, v případě potřeby nabízíme práci s blízkými osobami uživatelů, ale dopředu nerozlišujeme podle toho, z jakých rodin jsou.“ (respondent č. 3)

„Náš klub poskytuje možnost rozhovorů s řešením různých problémů a situací, do kterých se uživatelé dostali nebo by se v nich mohli ocitnout. Uživatelům poskytujeme různé informace v rámci preventivních témat při klubových večerech. Uživatelé mají možnost i doučování a své realizace v dílnách. Myslím si, že nejpřínosnější je pro tyto uživatele to, že mají kde a s kým vyplnit svůj volný čas, mají někomu, koho, někoho, komu se mohou svěřit.“ (respondent č. 4)

Kategorie č. 2 – ROLE PRACOVNÍKA NZDM

Subkategorie č. 4 – důvěřivý vztah

„Je to většina uživatelů služeb (kteří se svěřují; pozn. autora), dřív či později.“ (respondent č. 1)

„Ano, je to součást případové práce, která se realizuje jedenkrát za měsíc s každým uživatelem klubu.“ (respondent č. 2)

„Ano, všichni jsou o možnosti informováni v rámci uzavření ústní dohody a dle potřeby této možnosti využívají, řada z nich má ‚možnost svěřit se‘ v rámci individuálního plánu jako cíl spolupráce.“ (respondent č. 3)

„Ano, máme.“ (respondent č. 4)

Subkategorie č. 5 – diferenciacie suplování rodiče

„V určité době jejich vývoje, ale není to pravidlem.“ (respondent č. 1)

„Vzhledem k tomu, že nespádám do věkové generace rodičů našich uživatelů, tak ne.“ (respondent č. 2)

„Ne doslova, ne vždycky. Uživatelé ze mě nemají díky malému věkovému odstupu pocit, že bych mohla být jejich matka.“ (respondent č. 3)

„Uvědomuji si, že v klubu vlastně nahrazujeme jako pracovníci jednoho z rodičů...Ano, klubovní pracovníci určitě suplují jednoho, alespoň částečně jednoho z rodičů. Vzhledem k tomu, že někteří uživatelé zde tráví každý den i několik hodin, je tato myšlenka důležitá. Pracovníci zde řeší různé problémy, o kterých se bojí mluvit doma nebo s kamarády. Pravidla jim určují hranice, které pracovníci hlídají, stejně jako rodiče doma. I když si to někteří uživatelé neuvědomují, je to tak.“ (respondent č. 4)

5.6.3 Shrnutí výsledků rozhovorů

Na otázky: „Co si myslíte o myšlence, že Váš klub může pomáhat dětem (klientům) z neúplných rodin?“ a „Myslíte se, že jim může klub alespoň částečně suplovat absenci jednoho z rodičů?“ reagovali dotázaní obdobným způsobem. S myšlenkou většina z nich souhlasí, prioritou jsou pro ně mladí lidé, za pomoc považují zejména přítomnost dospělého vzoru. Sociální pracovnice T klubu uvedly, že mohou poskytovat pouze ženský vzor, což je dáno faktem, že v jejich klubu pracují pouze ženy. Naopak zástupci SKM uvedli, že uživatelé mají možnost kontaktu s dospělými obou pohlaví, dokonce různých věkových kategorií. Důležitým dodatkem jednoho z respondentů bylo upozornění, že by uživatelé zařízení neměli spatřovat v pracovnících klubů suplování jednoho z rodičů, považovalo by se to za velkou profesní chybu. Naopak jedna z vypovídajících se domnívá, že, klubovní pracovníci suplují jednoho z rodičů, a to tím, že uživatelé tráví v klubu poměrně hodně času a pracovníci s nimi řeší jejich problémy. Také uvedla, že pravidla klubu jim určují hranice, které jsou hlídány, jako doma rodiči.

Další otázka se ptala, zda mají klienty, kteří se jim svěřují se svými problémy. Všichni dotazovaní se shodli, že takové klienty mají, je to většina uživatelů.

Na otázku „Máte nějaké klienty, u kterých máte pocit, že ve Vás vidí otce / matku?“

Tři z nich odpověděli kladně, ve dvou případech uvedli, že vzhledem k malému věkovému rozdílu si jako rodiče nepřipadají.

Jedna z posledních otázek byla: „Jakým způsobem pomáhá váš klub dětem z neúplných rodin?“, na tu odpověděli zástupci klubů částečně podobným způsobem. V obou klubech pracují se všemi uživateli podle jejich potřeb, realizují sociální službu a naplnění individuálního plánu, používají preventivní programy. Pracovníci SKM uvedli, že pomáhají klientům ovlivňováním pozitivní vrstevnické skupiny, kdy podle jejich mínění mají mladí lidé žijící v neúplné rodině potíže s navazováním a udržováním vrstevnických vztahů.

Poslední otázka zjišťovala, jaký odhadují podíl klientů z neúplných rodin vzhledem k celkovému počtu. Někteří odhadovali polovinu a více než polovinu, jeden z pracovníků uvedl, že většina klientů je z neúplných rodin, a pokud jsou to děti z úplných rodin, tak ale ne dobře fungujících.

5.7 Shrnutí poznatků z výzkumu

Prostřednictvím provedeného šetření ve dvou NZDM ve Zlíně mezi uživateli těchto zařízení, za použití anonymních dotazníků, a porovnáním s rozhovory se sociálními pracovníky obou klubů vyplývají určité závěry, které bych ráda shrnula v této kapitole.

Co se týká počtů uživatelů z neúplných rodin navštěvující zlínská NZDM, dotazníkové šetření ukázalo, že takových klientů je 48%, tzn. téměř polovina. Zajímavé je, že T klub navštěvuje 63,3% a SKM 36,7%. Pokud tato zjištění porovnáme s odpověďmi sociálních pracovníků, za T klub jedna dotázaná odhadovala polovinu, a druhá asi 65% podílu klientů z neúplných rodin. Za SKM se vyjádřili pracovníci v jednom případě, že odhadují 65% a ve druhém, že většina uživatelů klubu je z neúplných rodin, pokud je však z úplné rodiny, ve většině případů se jedná o nefunkční rodinu. Toto tvrzení objasňuje i výsledek dotazníkového šetření.

Dále výzkum ukázal, že klienti zlínských NZDM žijící v neúplné rodině častěji sdílejí domácnost pouze s matkou než s otcem, avšak někteří dotázaní bydlí s jen prarodiči.

Dalším zajímavým poznatkem, který navazuje na celkové shrnutí je poměr návštěvnosti chlapců a děvčat v jednotlivých zařízeních. SKM navštěvuje více chlapců než děvčat a naopak T klub navštěvuje více děvčat než chlapců. V rozhovorech pracovníci vyjádřili názor, že s myšlenkou možnosti pomoci NZDM klientům vyrůstajících v neúplných rodinách souhlasí, a to zejména v přítomnosti dospělého vzoru. V T klubu pracují s klienty pouze ženy, proto jeho služby využívá více děvčat. SKM má pracovníky a dobrovolníky, kde převažují muži, proto klub navštěvuje více hochů. Ještě navážu na důležitost dospělého vzoru, mužské a ženské role. Součástí dotazníku byly otázky na oblasti, ve kterých jim klub pomáhá. Jedna otázka zjišťovala, jestli mají respondenti v klubu nějakou dospělou osobu, která si na ně udělá čas vždy, když oni potřebují. Všichni dotázaní odpověděli, že ano, tedy 100% z nich. To potvrzuje výpovědi pracovníků klubů a celou podstatu. Pro mladého dospívajícího člověka, který vyrůstá pouze s jedním rodičem a chybí mu druhý model dospělého, je důležité mít někoho, ale ne vrstevníka, na koho se může spolehnout, že si na něj udělá čas v případě jeho potřeb. A právě NZDM jsou takovými místy, kam můžou mladí lidé přijít a mít tam někoho, kdo se jim chce věnovat. Z toho vyplývá, že NZDM pomáhají dětem a mládeži vyrůstajících v neúplných rodinách a nejen těm, ale všem podle jejich situace a potřeb. Výrazným ukazatelem byl také výsledek dotazu na to, jaké mají klienti v klubu vztahy, jak se tam cítí. 97,2% se cítí v klubu dobře. Domnívám se, že tato zjištěná skutečnost, je známkou významnosti NZDM a ověření si smyslu těchto zařízení.

Také jsem zkoumala, v jakých oblastech jsou kluby uživatelům nápomocny. Jak jsem se již zmínila v předchozím odstavci, na prvním místě byla důležitost dospělé osoby. Z další škály to byla: pomoc a doučování ve škole problémy, možnost poradit při nedorozumění s vrstevníky, s problémy a starostmi, s finančními potížemi, při nedorozumění s rodiči a v citových oblastech. Každá z dotázaných využívá alespoň dvě možnosti z vyjmenované škály.

Velkou zajímavostí bylo zabývat se, jak silně jsou dotazovaní se svou rodinnou situací srovnání. Z výzkumu vyšlo, že 47,9% respondentům z neúplných rodin nevádí jejich rodinné poměry a snaží se svůj život vidět pozitivně. Může to však být jen určitá obranná reakce. Také polovina z celkového počtu odpovídajících, kteří vyrůstají v neúplné rodině, úplně ztratila sociální vazbu s absentujícím rodičem.

Závěrem shrnutí bych ráda odpověděla také na hlavní výzkumnou otázku a to, zda mají NZDM ve Zlíně vliv na děti z neúplných rodin. V předešlých odstavcích, z dotazníkového

šetření i z rozhovorů je patrné, že určitým způsobem tato zařízení mají vliv na děti z neúplných rodin, ale nejen na ně, ale všeobecně na všechny uživatele NZDM stejně. Vše záleží na individuálních potřebách každého jednotlivce.

5.8 Zodpovězení výzkumných otázek

Na začátku kapitoly jsem si stanovila 1 hlavní a 4 dílčí výzkumné otázky, na které jsem chtěla výzkumem najít odpověď. V následujících řádcích uvádím svá zjištění.

Hlavní výzkumná otázka:

- Mají NZDM ve Zlíně vliv na děti z neúplných rodin?

Odpověď: Z celkového pohledu by se dalo konstatovat, že zlínská NZDM mají určitý pozitivní vliv na děti z neúplných rodin, ale nejen na ně. Mají vliv na všechny uživatele, kteří jejich nabídky služeb využívají. Mnohé také záleží na úhlu pohledu, každý může vnímat celou záležitost jinak. Myslím si však, že práce takových zařízení je velmi záslužná a prospěšná.

Dílčí výzkumné otázky:

- Pomáhají NZDM ve Zlíně nahradit roli chybějícího rodiče? Jakým způsobem pomáhají NZDM ve Zlíně nahradit roli chybějícího rodiče?

Odpověď: Z šetření vplynulo, že NZDM ve Zlíně určitým způsobem pomáhají nahradit roli chybějícího rodiče. Zejména vzorem mužské a ženské role, připraveností mít na klienty čas podle jejich potřeb a další nabídku pomoci, ze které si mohou uživatelé vybrat, ale samozřejmě rodič jako takový ničím nahradit nelze.

- Je větší počet klientů NZDM ve Zlíně z neúplných rodin než z úplných?

Odpověď: Výzkum ukázal, že klientů NZDM ve Zlíně vyrůstající v neúplné rodině je necelá polovina oproti uživatelům pocházejících z rodiny úplné. Otázkou by však mohlo být, zdali dotázaní, kteří uvedli, že žijí s oběma rodiči a ti jsou manželé, vyrůstají v rodině fungující či ne.

- Převažuje počet klientů NZDM ve Zlíně žijících bez otce než bez matky?

Odpověď: Také jsem zjistila, že více uživatelů obou klubů, kteří žijí jen s jedním rodičem, bydlí častěji pouze s matkou, než pouze s otcem. Objevilo se ale také ně-

kolik respondentů, kteří vyrůstají s prarodiči, což upozorňuje na určité problémy v takové rodině.

ZÁVĚR

V průběhu celé bakalářské práce jsem popsala jednotlivé pojmy týkající se daného tématu. Zabývala jsem se dospíváním jedinců, jejich potřebami a vztahy, a také rodinou, jejími funkcemi, konkrétněji pak neúplnou rodinou, a důležitostí role otce. V praktické části jsem nastínila fungování dvou zlínských NZDM a provedla zhodnocení výzkumu. Závěrem bych chtěla v kostce vypíchnout odpovědi na hlavní a dílčí výzkumné otázky.

Z šetření vyplynulo, že NZDM ve Zlíně určitým způsobem pomáhají nahradit roli chybějícího rodiče. Zejména vzorem mužské a ženské role, připraveností mít na klienty čas podle jejich potřeb a další nabídku pomoci, ze které si mohou uživatelé vybrat, ale samozřejmě rodič jako takový ničím nahradit nelze.

Výzkum ukázal, že klientů NZDM ve Zlíně vyrůstající v neúplné rodině je necelá polovina oproti uživatelům pocházejících z rodiny úplné. Otázkou by však mohlo být, zdali dotázaní, kteří uvedli, že žijí s oběma rodiči a ti jsou manželé, vyrůstají v rodině fungující či ne.

Také jsem zjistila, že více uživatelů obou klubů, kteří žijí jen s jedním rodičem, bydlí častěji pouze s matkou, než pouze s otcem. Objevilo se ale také několik respondentů, kteří vyrůstají s prarodiči, což upozorňuje na určité problémy v takové rodině.

Z celkového pohledu by se dalo konstatovat, že zlínská NZDM mají určitý pozitivní vliv na děti z neúplných rodin, ale nejen na ně. Mají vliv na všechny uživatele, kteří jejich nabídky služeb využívají. Mnohé také záleží na úhlu pohledu, každý může vnímat celou záležitost jinak. Myslím si však, že práce takových zařízení je velmi záslužná a prospěšná.

Díky zpracování jednotlivých částí celé mé bakalářské práce jsem se mohla přesvědčit o tom, že činnost vykonávaná pro mladou populaci má význam, o podstatě fungování nízkoprahových zařízení, a důležitosti podporování takových klubů. Z mnoha dotazníků bylo také patrné, jak těžký život musí odpovídající mít. Je mi ctí, že jsem se mohla celou tou myšlenkou zabývat.

Svou bakalářskou práci věnuji oběma klubům, ve kterých jsem prováděla šetření. Věřím, že pro ně bude inspirací a motivací pro jejich činnost do budoucna.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otčovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.
- [2] BIDDULPH, Steve. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Vyd. 1. Překlad Jana Pištorová. Praha: Portál, 2007, 199 s. ISBN 978-807-3672-096.
- [3] *Cesty pedagogického výzkumu*. Editor Josef Maňák, Vlastimil Švec. Brno: Paido, 2004, 78 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 1. ISBN 80-731-5078-6.
- [4] FERRERO, Bruno. *Šťastní rodiče: křesťanská výchova podle Dona Boska*. Vyd. 1. Překlad Ladislav Heryán. Praha: Portál, 2004, 147 s. ISBN 80-717-8937-2.
- [5] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-807-3675-691.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Editor Petr Klíma. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, 359 s. ISBN 978-80-254-4001-8
- [8] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.
- [9] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [10] MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno: Barrister&Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.
- [11] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.
- [12] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicentrum, 1989, 335 s.
- [13] MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, c2000, 285 s. ISBN 80-859-1229-5.
- [14] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

- [15] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: Vývojová psychologie. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006, 390 s. ISBN 80-736-7124-7.
- [16] SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901-3250-2.
- [17] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [18] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie: člověk a sociální instituce*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 8071782696..

Legislativní zdroje:

- [19] Česká republika. Zákon ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*. 2006, 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

Internetové zdroje:

- [20] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální služby: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež* [online]. 2009 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>
- [21] Salesiánský klub mládeže Zlín. SALESIÁNSKÝ KLUB MLÁDEŽE ZLÍN, o. s. *Salesiánský klub mládeže Zlín: Doprovázíme mladé lidi na jejich cestě k dospělosti* [online]. Zlín, 2012 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://zlin.sdb.cz/skm-zlin/>
- [22] Unie Kompas: váš krok správným směrem. UNIE KOMPAS, o. s. *Unie Kompas: váš krok správným směrem* [online]. Zlín, [2009] [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: [http://www.unko.cz/\[15\]](http://www.unko.cz/[15])

Ostatní zdroje:

- [23] SALESIÁNSKÝ KLUB MLÁDEŽE ZLÍN, o. s. *Výroční zpráva 2010*. Zlín, 2011, 20 s. Dostupné z: <http://zlin.sdb.cz/ke-stazeni/vyrocní-zpravy-zlin/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SKM Salesiánský klub mládeže Zlín.

NZDM Nízkoprahové/á zařízení pro děti a mládež.

.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Struktura respondentů výzkumu.....	45
Obrázek 2 – Rodinné podmínky respondentů.....	46
Obrázek 3 – Četnost odpovědí na otázku „Jak moc postrádáš svého chybějícího rodiče?“	47
Obrázek 4 – Četnost odpovědí na otázku „Jak často se vídáš se svým chybějícím rodičem?“	48
Obrázek 5 – Přehled odpovědí respondentů na otázky „Jak moc postrádáš svého chybějícího rodiče?“ a „Jak často se vídáš se svým chybějícím rodičem?“ v závislosti na pohlaví dotazovaného.....	49
Obrázek 6 – Přehled odpovědí na otázku jak často navštěvují klub, v závislosti na tom jak silně hodnotí respondent absenci rodiče, případně rodičů.	50
Obrázek 7 – Přehled odpovědí na otázku jak často navštěvují klub, v závislosti na tom, jak často jsou ve fyzickém kontaktu s chybějícím rodičem.....	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Přehled a pořadí využívání služeb NZDM klienty, kteří jsou v situaci, že nežijí s oběma rodiči ve společné domácnosti.	51
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI: Dotazník pro klienty NZDM ve Zlíně

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO KLIENTY NZDM VE ZLÍNĚ

Ahoj, jmenuji se Radka Výsmeková, jsem studentkou 3. ročníku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika. Chtěla bych Tě poprosit o malou pomoc při výzkumu pro mou bakalářskou práci. Ráda bych Ti položila pár otázek, týkajících se Tvých vztahů s rodiči a tady v klubu. Předem Ti děkuji za čas a námahu. Můžeš si být zcela jist/á, že je dotazník anonymní, své jméno nikde nepiš. Vždy zakroužkuj jen jednu odpověď, případně doplň.

1. Označ své pohlaví (zakroužkuj)
 - a. Muž
 - b. Žena

2. Kolik Ti je let? (zakroužkuj)
 - a. 10-14
 - b. 15-17
 - c. 18-22
 - d. 23-26

3. S kým doma bydlíš? (zakroužkuj)
 - a. Bydlím s oběma rodiči
 - b. Bydlím jen s maminkou
 - c. Bydlím jen s tátou
 - d. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně)

4. Máš oba rodiče? (zakroužkuj)
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně)

5. V jakém vztahu jsou Tvoji rodiče? (zakroužkuj)
 - a. Jsou manželé a žijí spolu
 - b. Jsou manželé, ale nežijí spolu

- c. Nejsou manželé, ale žijí spolu
- d. Jsou rozvedení
- e. Jeden z nich umřel

Prosím, odpovídej dál, jen pokud bydlíš s jedním rodičem.

6. Jak často navštěvuješ klub? (zakroužkuj)

- a. Vždy, když je otevřeno
- b. Víc než jednou týdně
- c. Jednou týdně
- d. Jen občas
- e. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně).....

7. Jaké máš vztahy tady v klubu? (zakroužkuj)

- a. Cítím se tu líp než doma
- b. Cítím se tu dobře
- c. Neutrální
- d. Nic moc
- e. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně)

8. Jak moc postrádáš svého chybějícího rodiče? (zakroužkuj)

- a. Často si to uvědomuji
- b. Občas si na to vzpomenu
- c. Nevadí mi to
- d. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně)

9. Jak často se vídáš se svým chybějícím rodičem? (zakroužkuj)

- a. Vůbec
- b. 1-2 krát za měsíc
- c. 1-2 krát za týden
- d. Denně

- e. Jiná možnost (prosím, napiš konkrétně).....
10. Když máš nějaké problémy a starosti, můžeš se tady v klubu někomu svěřit? (zakroužkuj)
- a. Nevím o tom
 - b. Ano, ale zatím jsem toho nevyužil/a
 - c. Pravidelně si povídám o svých problémech
 - d. Jsem rád/a, že mě konečně někdo chápe a poslouchá mě
11. Když máš problémy ve škole, pomůžou Ti tady v klubu? (zakroužkuj)
- a. Ano, poradí mi tu, je tu i možnost doučování
 - b. Zatím jsem to neřešil/a
 - c. Nevím o tom
12. Můžeš si tu v klubu s někým popovídat o své první lásce? (zakroužkuj)
- a. Nikomu se s tímto nesvěřuji
 - b. Tohle téma rozebírám jen s kamarády
 - c. Ano, jsem rád, že to někoho konečně zajímá
13. Když máš potíže nebo nedorozumění s rodičem, se kterým bydlíš, pomůžou Ti tady v klubu? (zakroužkuj)
- a. Ano, pomůžou mi tady situaci rozebrat a najít řešení
 - b. Zatím jsem to neřešil/a
 - c. Nikomu se s tímto nesvěřuji
14. Když si nerozumíš se svými vrstevníky, můžeš se tu na někoho v klubu obrátit? (zakroužkuj)
- a. Nevím o tom
 - b. Takové situace si řeším sám
 - c. Ano, zajímají se tu o mě
15. Když máš finanční potíže, můžeš se tu v klubu na někoho obrátit? (zakroužkuj)
- a. Ano

b. Nevím o tom

c. Ne

16. Je tu v klubu nějaká dospělá osoba, která si na Tebe udělá čas vždy, když potřebuješ?(zakroužkuj)

a. Ano

b. Ne